

Gabriel Tarde’ın İzinde Medyanın İşlev ve Etkilerini Yeniden Gözden Geçirmek

Reconsidering the Functions and Effects of Mass Media in the Footsteps of Gabriel Tarde

Murat Sadullah ÇEBİ

Doç. Dr., Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi

E-posta: sacebi@gazi.edu.tr

Anahtar Kelimeler:

Gabriel Tarde, Kamusal Alan, Kamusal Alan Modeli, Medyanın İşlevleri, Medyanın Etkileri, Sınırlı Medya Etkisi

Öz

Bu çalışmanın amacı, Fransız sosyolog Gabriel Tarde’ın geliştirdiği “kamusal alan modeli” üzerinden medyanın işlev ve etkilerini yeniden gözden geçirmek, tekrar düşünmektir. Araştırmada ayrıca; Tarde’ın kamusal alan modelinin, iletişim biliminde “çok aşamalı iletişim akışı modeli” olarak bilinen “sınırlı medya etkileri modeli”nin ilk örneklerinden biri olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışılacaktır. Tarde’ın kamusal alan modeli, karşılıklı etkileşen dört unsurdan oluşur: Basın, sohbet, kamuoyu, eylem. Tarde, basına modern toplumun sosyal inşasında önemli işlevler yüklemiştir. Tarde’a göre basın ilk olarak; bilgili, eleştirel ve rasyonel bir kamunun ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlamıştır. İkinci olarak; kahvehane ve salonlarda cereyan eden bir kamusal tartışma ve müzakere biçimine, yani sohbetlere zemin oluşturmuştur. Üçüncü olarak; kamuoyunu dillendirmiş ve oluşturmuştur. Dördüncü olarak; bireylerin sosyal, politik ve ekonomik süreçlerdeki tercih, öncelik ve kararlarını etkilemiştir. Nihayetinde, zihinlerde hayalî bir kurgu olarak millet ve milliyet fikrini oluşturmuştur.

Keywords:

Gabriel Tarde, Public Sphere, Public Sphere Model, Functions Of Mass Media, Effects Of Mass Media, Limited Media Effects.

Abstract

The purpose of this study is to reconsider, rethink the functions and effects of mass media through “public sphere model” developed by French sociologist Gabriel Tarde. In the study it was also discussed that whether Tarde’s public sphere model can be considered as one of the prototypes of “multi step flow model of communication” known as “model of limited mass media effects” in communication science. Tarde’s public sphere model consists of four elements: Press, conversation, public opinion and action. Tarde attributed important roles to press in social construction of modern society. Firstly, according to Tarde press provided to emerge and to develop of a knowledgeable, critical and rational public. Secondly, it formed a basis for public discussions and deliberations, in other words for conversations that took place in coffee houses and saloons. Thirdly, it expressed and created public opinion. Fourthly, it determined choices, priorities and decisions of people in social, economic and political processes. Lastly, it created the idea of nation and nationality in people’s minds as imaginary constructs.

Giriş

Medyanın işlev ve etkileri, iletişim biliminde önemli bir araştırma konusu olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Bilim adamlarını ve düşünürleri medya üstüne kafa yormaya, inceleme yapmaya, konuşmaya, tartışmaya ve müzakere etmeye iten, medyanın gücü ile ilgili zihnimizde var olan belli düşünce, inanç, tutum ve yargılardır. Bu gücün bilinir ve görünür hale geldiği alanlar ise; medyanın toplumda üstlendiği işlevler, bireylerin tutum ve davranışları ile toplum üzerinde yol açtığı etkilerdir.

Tarde'ın medyanın işlev ve etkileri üzerine yürüttüğü fikirler, yaptığı değerlendirmeler ve vardığı yargıların keşfedilmeye ve incelenmeye değer bir fikrî kazı alanına gömülü olduğu söylenebilir. Bu yüzden bu çalışmanın esas amacı, Tarde'ın medyanın işlev ve etkilerine ilişkin görüş ve düşüncelerini tekrar düşünmek, yeniden gözden geçirmek ve incelemektir. Bu girişim, aynı zamanda Tarde'ın kamusal alan modelinden yola çıkarak medyanın işlev ve etkilerini yeni baştan keşfetme, açığa çıkarma, anlama ve yorumlama çabası olarak görülebilir. Anlayıcı/yorumlamacı bilim perspektifine dayalı çalışma, betimleyici bir yaklaşımla, anlama ve yorumlama eylemleriyle kaleme alınmıştır. Çalışmada önce Tarde'ın kitle ve kamu arasında yaptığı ayrım çerçevesinde kitle/cemaat çağı'ndan kamu/cemiyet çağı'na geçiş sürecine ilişkin düşünce ve görüşleri ele alınacaktır. Ardından, medyanın işlev ve etkileri Tarde'ın kamusal alan modeli üzerinden açıklanacaktır. Bu münasebetle önce, yapılacak analiz ve yorumların arka planını göstermek için kitle/cemaat çağı'ndan kamu/cemiyet çağı'na geçiş süreci kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır. Ardından Tarde'ın kamusal alan modeli betimlenecektir. Sonra, Tarde'ın basının işlevlerine ilişkin görüş ve düşünceleri anlatılacaktır. Daha sonra; kamusal tartışma ve müzakere biçimi olarak sohbet, yani karşılıklı konuşma olgusu, ardından kamuoyu olgusu hakkında bilgi verilecektir. Son olarak Tarde'ın kitle iletişimi, sosyal etkileşim ve şahsi etkilere ilişkin görüş ve düşünceleri ele alınacak, ardından genel bir tartışma ve değerlendirme yapılacaktır.

Gabriel Tarde, XX. yüzyılın sonuna doğru medyanın işlev ve etkileri üzerine kafa yormuş, zihin ve ufuk açıcı bir bakış ile fikir ve görüşler sunan yazılar kaleme almış önemli bir sosyologdur. Medyanın işlev ve etkilerini anlama ve açıklama çabasının bir sonucu olarak, çok da farkında olmadan bir kamusal alan modeli geliştirmiştir. Basın, sohbet, kamuoyu ve eylem; Tarde'ın analitik düşünce çerçevesinin asli unsurlarını oluşturur. İşlevselci bir teorik çerçeveye yerleştirilebilecek bu kamusal alan modeli, çizgisel bir iletişim anlayışına dayalı gibi görünse de etkileşimsel bir iletişim anlayışını ima eder. Tarde, geliştirdiği kamusal alan modeliyle zamanın önemli bir sosyal faili hâline gelmiş basının toplumda üstlendiği işlevleri, bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir.

Tarde'ın medyanın işlev ve etkilerini incelemek üzere açtığı yolda ilerleyerek uzun mesafeler almış veya yeni patikalara yönelmiş düşünür ve bilim adamlarının sayısı oldukça azdır. Bununla birlikte; farklı disiplinlere mensup az sayıda bilim adamı, Tarde'ın medyanın işlev ve etkileri üzerine ileri sürdüğü düşünce ve görüşlerinden esinlenen eserler vermiştir. Tarde'ın kitle ve kamu ayrımına özel önem vermiş olan düşünürlerden biri, "Chicago Sosyoloji Okulu"nun önde gelen temsilcilerinden Robert Ezra Park olmuştur. Park, zamanının birçok başka ünlü Amerikalı bilim adamı gibi Almanya'da yüksek öğrenim

görmüş; Avrupa'nın hızla değişen toplum düzeninde basın ve kamuoyu üstüne yapılan sohbetlere katılmıştır. Bu sohbetlerin yanı sıra Tarde'in görüşlerinden de etkilenen Park, Heidelberg Üniversite'sinde Prof. Dr. Wilhelm Windelband'ın danışmanlığında kaleme aldığı "Kitle ve Kamu: Metodolojik ve Sosyolojik Bir İnceleme" (Masse und Publikum. Eine methodologische und soziologische Untersuchung) başlıklı doktora tezinde, aynı çağın sosyal örgütlenme türleri olan kitle ve kamu arasında yeni ufuklar açan bir ayrım yapmıştır (Frazier ve Gaziano, 1979: 1; Pooley ve Katz, 2008: 768, 5 numaralı dipnot). Doktora tezinde Park, basın ve kamunun; kamusal alanın en önemli sosyal failleri konumuna yükseldiğini savunmuştur. Bu iki toplumsal failin, Durkheimci anlamda din ve paylaşılan değerler gibi toplumsal düzenin dayandığı daha eski ve geleneksel sosyal yapıstırıcı türlerine karşı güçlü ve etkili halefler gibi hareket ettiğini ileri sürmüştür. Park'a göre gazete; oluşturduğu ve ilettiği bilgi, duygu, kanaat, inanç, değer, ihtiyaç, beklenti, arzu ve tutkular yoluyla insanları zihni düzeyde birbirine bağlamıştır. Cooley ve Dewey gibi "Chicago Sosyoloji Okulu"na bağlı şahsiyetler de, medyanın toplumda kamu olarak kavramlaştırılan bir tür hayali cemaat inşa ettiği görüşünü, aşağı yukarı benimsemişlerdir (Pooley ve Katz, 2008: 768).

Chicago Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Terry N. Clark (1969), *İletişim ve Sosyal Nüfuz* (Communication and Social Influence) adıyla yayımladığı derleme eserinin "Kolektif Davranış" başlıklı bölümünde "Kamu ve Kitle"; "Kamuoyu, Kitle İletişimi ve Bireysel Etki" başlıklı bölümünde ise "Kamuoyu ve Sohbet" hakkında Tarde'in kaleme aldığı yazılara yer vermiştir. Ünlü Amerikalı iletişim sosyologu Elihu Katz (1992, 1999, 2000, 2006: 263), özellikle Tarde'in "Kamuoyu ve Sohbet" konusunda kaleme aldığı ve neredeyse unutulmaya yüz tutmuş eserinde dile getirdiği düşünce ve görüşlerine yıllarca bilim adamları ve düşünürlerin dikkatini çekmeye çalışmıştır. Tarde'in medyanın işlev ve etkileri üzerine ortaya attığı düşünce ve görüşleri, Elihu Katz'ın tek yazarlı olarak veya arkadaşlarıyla birlikte yazdığı makalelerde yeniden ele alınmıştır. Katz (1992), Tarde'a kadar geri giderek Paul Felix Lazarsfeld'in sohbet, kamuoyu ve medya etkilerine ilişkin yaklaşımının izlerini sürmüştür. Bu bağlamda Tarde'in gazete, sohbet, kamuoyu ve eylem unsurlarından oluşan kamusal alan modeline ilişkin bakış açısının bir yüzyıl sonra ne derecede etkili olup olmadığını irdelemiştir. Yine Katz (1999), Sorokin ve Tarde'in yayılma olgusu ve sürecine ilişkin düşünce ve görüşlerini incelemiştir. Katz, bu çalışmasında kamuoyu olgusunu bir yayılma sorunu olarak görmüş, Tarde'in pozitivist anlayışa dayalı 'kamuoyu ve kitle iletişimi araştırmaları'nın kurucu babalığına adaylığını desteklediğini bir kez daha açıkça bildirmiştir. Katz vd. (1998) bir başka makalede, Tarde'in kamusal alan modelini ayrıntılı biçimde açıklamışlardır. Tarde'in kamusal alan modeli ayrıca Kim vd. (1999) tarafından ele alınmıştır. Yetişkin (2011), Tarde'in toplum yaklaşımı açısından kamuoyu ve maduniyet olguları arasındaki karşılıklı ilişkiyi incelemiştir.

Kitle Çağından Kamu Çağına ve Topluluktan Topluma Geçiş

Gabriel Tarde dikkatini ve merakını kitle kavramından çok kamu kavramı üzerinde toplamıştır. İnsan davranışının daha medeni yönlerine öncelik vermeye çalışan Tarde,

kitle konusunu Gustave Le Bon gibi gözde bilim adamlarına bırakmıştır. Buna rağmen Tarde'nin kamu olgusunu anlama ve açıklamaya ilişkin çabası, kitle üzerine kaleme aldığı çalışmaları ile birlikte değerlendirildiğinde daha iyi anlaşılabilir (Clark, 1969: 52).

Sadece kitleden söz eden kitle psikolojisinin diğer ünlü ismi Le Bon'dan tamamen farklı düşünen Tarde, kitle ve kamu arasında keskin bir ayrım yapmıştır (Pietilä, 2001: 7; Clark, 1969: 52). Chicago Sosyoloji Okulu'nun kurucularından Park da, kitle ve kamunun birbirinden ayrı, değişik sosyal olgular olduğu, farklı etkileşim tarzları ve kalıplarıyla oluştuğu konusunda Tarde ile aynı düşünceyi paylaşır (Pietilä, 2001: 7). Tarde kitleyi, esasen bedenlerin bir araya gelmesiyle oluşan bir ruhsal/zihinsel bağlantılar yığını olarak kavrar (1901: 278). Park'a göre kitle; hiçbir muhakeme, eleştiri ve değerlendirme yapmaksızın boyun eğdiği bir kolektif güdünün etkisine teslim olmuştur (Pietilä, 2001: 7). Değişik karakterlere sahip insanlardan oluşan bir kitle, müşterek bir olay etrafında anlık ve tek bir amacı olan bir etkileşimden doğar (Katz, 2006: 267). Kitle, fiziksel olarak birlikte bir yere toplanan (Davis, 1906: 85), aynı anda aynı yerde bulunan insanlardan oluşur (Pietilä, 2001: 7). Başka bir deyişle kitle, özel nitelik kazanmamış kişilerin, 'vasat adam'ların toplamıdır (Gasset, 2011: 42).

Tarde, kitle fenomeninin üstünde durmuş (Borch, 2005: 82), kitle davranışını ayrıntılı incelemiştir. Kitle olgusuna ilişkin düşünce ve görüşlerini, geliştirdiği sosyal taklit teorisinin içine yerleştiren Tarde (Borch, 2006b: 86); bir yanda bilinçli ve özerk tekil birey ile diğer yanda bilinçsiz kitle üyesi arasındaki ayrımı da bulanık hâle getirmiştir (Arnoldi ve Borsch, 2007: 168). Bireyin ve kitle üyesinin tam olarak seçilememesine yol açan bu ayrım, Tarde'nin toplumun taklit, taklidin ise bir uyurgezerlik türü olduğu iddiasından açıkça anlaşılır (Tarde, 1903: 87). Bu iddianın özünde, gündelik taklitlerin kitlelerin tetiklediği taklitler kadar çarpıcı, dikkat çekici olmamasına rağmen, bütün sosyal fenomenlerin temel dürtüsünün grubun hipnotize edici gücü olduğu iması saklıdır (Arnoldi ve Borsch, 2007: 168). Tarde'a göre bu hipnoz hâli, Le Bon'un ısrarla savunduğu gibi sadece kitle içinde hüküm sürmez; tam aksine, uyurgezerlik toplumun kurucu bir özelliğidir (Borch, 2006b: 86). Taklidi toplumu belirleyen bir karakter mertebesine yükselten Tarde, böyle bir toplumda bireyin özgürce ve özerk bir biçimde hareket edebilmesinin mümkün olduğu düşüncesine karşı çıkar gibi görünür (Arnoldi ve Borsch, 2007: 168). Gerçeği söylemek gerekirse Tarde, hem kitlenin uyurgezer insanının hem de toplumun bireyinin düşünce, tutum ve davranışları üzerinde sosyal eylemler, toplumsal etkileşim ve alışverişlerin etkisi olmadığına iman ettiğini, dolayısıyla kendilerine telkin edilmiş olduğu halde düşünce ve arzularının kendiliğinden oluştuğu yanılsamasına kapıldıklarını ileri sürer (1903: 77). Çünkü kitle insanı ve birey, kendilerine telkin edilmiş olan en kişisel arzu ve özlemlerin bile taklit olduğunu görmekte çaresizdir. Bu yüzden Tarde, Le Bon'un aksine, kitle insanı ve birey arasında kolaylıkla ayrım yapılabileceği görüşünü paylaşmaz (Arnoldi ve Borsch, 2007: 168).

Tarde, kitlenin şehrin karakteristik bir olgusu, birlikte yaşamının esası olduğu fikrindedir. Bu bağlamda toplumların aile ve kitle olmak üzere iki farklı çekirdeği bulunduğunu ileri sürer. Hem aile hem de kitle, toplumda telkin yayan arketipik merkezdir. Her ikisi de bir lidere ihtiyaç duyar. En ufak bir tereddüt göstermeden, tam bir bağlılıkla liderlerine itaat ve biat etmeye, sadakat göstermeye hazırdır (Tarde, 1912: 325; Borch,

2005: 89). Kitlenin, şehrin ve şehirleşmenin ayırıcı bir özelliği olduğunu söylemesine rağmen Tarde, kitle olgusunun kırsal yerleşim yerlerinde gözlemlenemeyeceğini iddia etmez. Bununla birlikte Tarde'a göre modern şehir; çok sayıda sakini, kamusal alanı, çeşitli ve farklı kamusal mekânları ile kitlelerin ortaya çıkması için kusursuz, uygun bir sosyal zemin oluşturur (Borch, 2005: 89-90). Tarde'ın mekânsallığı öne çıkararak vardığı hükümler, yaptığı tespit ve açıklamalar, kitle olgusunun şehir ve şehirleşmeyle bağlantılı olduğunu gösterir (Borch, 2006b: 87). Bu nedenle Tarde'ın bakış açısından kitle, şehir hayatında ortaya çıkan bir gruh, o güne kadar karşılaşılmamış, tuhaf ve yeni bir sosyal olgudur. Kitle; farklı sosyal grup, sınıf veya tabakalardan üyeleri bünyesinde barındırır. Birbirini tanımayan insanların fiziksel, mekânsal ve zamansal bakımlardan bir arada buldukları kitle, değişik karakterlere sahip olan insanlardan oluşan bir kalabalıktır. Ancak; zihni bulanık bu kalabalık veya sürü, kısa süre içinde birbirinden farklı, değişik karakterlere sahip insanlardan birinin beslediği bir arzu ya da tutku kıvılcımının aniden parlamasıyla birden bire harekete geçebilir. Bundan dolayı kitle, ayırıcı özelliği ani taklit ya da tekrar olan, kendiliğinden ortaya çıkan bir oluşumdur. Bundan başka kitle, birbirini tanımayan heterojen unsurlar topluluğudur. Ancak, bu uyumsuzluk aniden uyuma dönüşebilir. Böylece kitlenin gürültüsü, tek bir ses hâline gelir. Binlerce insan kısa süre içinde birlikte karşı konulamaz bir kesinlikle hedefine yürüyen isimsiz vahşi bir canavara, eşi ve benzeri olmayan münferit bir hayvana dönüşür (1912: 323).

Le Bon ve Tarde'ın çalışmalarından, kitlenin iki belirgin özelliği olduğu sonucu çıkarılabilir. Birincisi kitle bulaşıcı telkin aracılığıyla, esasen kitle üyelerinin herhangi bir zamanda kendi başlarına güçlükle gerçekleştirebilecekleri yıkıcı eylemler sergileyen farklı bir varlıktır. İkinci olarak kitleye, kendisini oluşturan bireylerden daha az zekâ ve rasyonellik yüklenir. Bu iki özellik birleştiğinde kitlenin kurulu sosyal düzene karşı, özellikle tüm sosyal farklılıkları bir an için eşit düzeye getirmesinden dolayı toplumun hiyerarşik farklılaşmasına karşı bir tehdit oluşturabileceği ima edilir (Borch, 2006b: 86). Tarde'ın kitle'ye bakış biçimi, Gustave Le Bon, Scipio Sighele, Robert Ezra Park gibi çok olumsuzdur. Tarde kitleyi; bünyesinde toplumu harap etme, parçalayarak dağıtma, toplumsal düzeni yıkmaya tehlikesini barındıran yıkıcı bir mahlûk olarak kavrar. Bu anlamda kitle, akılcı bireylerin genellikle asla benimsemeyeceği bir grup ruhunun bulaşıcı telkiniyle sapkın eylemler sergileyen akıldışı, ilkel bir varlıktır (Borch, 2006a: 7). Bundan dolayı Tarde, kitleden büyük endişe duyar. Tarde'ın kitleye karşı çıkışının en önemli sebebi, modern toplum için tehlike oluşturacağını düşündüğü, kitlenin ayırıcı özelliğini belirginleştiren 'kendiliğindenliği'dir (Barry ve Thrift, 2007: 516). Tarde'ın bahsettiği kendiliğindenlik, esasen açık kitlelere özgü bir zayıflığa gönderme yapan uç bir tepkidir. Savaş sırasında halkın toplu olarak orduya dönüşmesi, ideolojisiz siyasi partilerin ani yükselişleri veya ayaklanmalar, isyanlar, devrimler, yağmalamalar ve linç girişimleri esnasında, bilinçsizce ve ansızın toplanan kalabalıklar açık kitlelere örnek gösterilebilir. Kendiliğindenlik, açık kitlenin hem aniden bir araya gelmesi hem dalgalar hâlinde devam eden katılımlarla büyümesi ve güçlenmesi hem de kopmalarla çözülmesi ve yok olması durumlarında kolayca gözlemlenebilir.

Tarde, kitle psikolojisine dayanarak bir kamu psikolojisi geliştirilebileceğini öne sürer. Tarde'a göre psikolojik anlamda kamu, 'bedenen birbirinden ayrı yaşayan, çok geniş alana dağılmış ve bağlılığı tamamen zihinsel nitelikte olan, ruhsal bir bütünlük;

bir birey serpintisidir. Kamuyu zihinsel düzeyde birbirine tutturana bağ, kamunun belli bir düşünce, inanç, değer, tutku veya arzuyu aynı anda çok sayıda birey ile paylaşma farkındalığıdır (1901: 277). Ancak böyle bir ruhsal/zihinsel birlik, fiziksel mesafeye bağlı olan sosyal etkileşimlere dayalı değilse nasıl oluşur? Tarde'in bu soruya cevabı, üyeleri zihinsel düzeyde birbirine bağlayan belirli teknolojik gereçler, iletişim araçları olmaksızın kamunun var olamayacağıdır. Tarde'a göre gazete, bu amaca hizmet eden en önemli kitle iletişim aracıdır (Clark, 1969: 52-53). Bu anlamda kamu, gazete sayesinde ortak bir hayali kimliğin, bir kitle gibi paylaşılan bir duygu, düşünce, tutum, değer, inanç, ihtiyaç, beklenti, tutku, arzu veya ortak bir olay, konu, sorun etrafında bir araya gelmiş hayali bir topluluktur. Ancak kamu; kitle gibi telkin, propaganda, yönlendirme ve etkilerle hareket etmez. Tam tersine; basının çerçevelediği, öne çıkardığı, idealize ettiği müşterek olay, konu ve sorunlar veya paylaşılan duygu, düşünce, tutum, inanç, değer, ihtiyaç, beklenti, tutku ve arzular etrafında saf tutan okuyucular arasında zihinsel/ruhsal bir birlik ve bağlılık kurmasıyla oluşur. Bu anlamda kamu; basının daha derin düşünmeye, mantığa, rasyonaliteye, muhakemeye ve rasyonel eleştiriye dayalı, daha benzer karakterlere sahip bireylerden oluşturduğu hayali bir topluluktur (Katz, 2006: 267). Kamu; bedensel olarak ayrı yaşayan, aralarındaki birlik ve bağlılığın bütünüyle ruhsal/zihinsel düzeyde kurulduğu bireylerden meydana gelir. Bu birlik ve bağlılık; gazete gibi müşterek bir medyanın, bir insan topluluğunu oluşturan bireylerin zihinlerinde aynı anda ortak bir kanaat veya arzu uyandırmasıyla oluşur ve pekişir. Kamunun bu belirgin özelliklerinin dışında kalanlar, Tarde'a göre; tamamen kitleye benzeyen kalabalık, sürü ya da ayak takımıdır. Park, birbiriyle çarpışan düşünce ve görüşlere sahip bireylerden oluşan kamuya, basiret ve rasyonel düşünmenin yol gösterdiğini ileri sürer. Park'a göre kamunun kendine özgü etkileşim biçimi, başlangıçta kendini var eden anlaşmazlık, çatışma, çekişme, husumet ve fikir ayrılıklarını gidermek ve çözmek amacıyla girilmiş gibi görünen eleştirel tartışma ve müzakeredir. Ancak Tarde ile Park kamunun özellikleri, kalıcılığı veya gelip geçiciliği konusunda göze çarpacak derecede derin fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Bu bağlamda Tarde; kamuyu, ortak bir kanaat, tutku veya arzu etrafında zihinsel ve ruhsal bakımlardan birleşmiş, bütünleşmiş ve kaynaşmış kalıcı bir varlık olarak görür. Buna karşın Park; kamuya, düşünce ve görüşleri bölünmüş bir sosyal oluşum gözüyle bakar. Bundan başka Tarde, kamuların az çok kalıcı olduğuna inanırken; Park, kamuları er veya geç birlik ve bağlılığını kaybetmeye, parçalanıp dağılmaya mahkûm; eğreti, gelip geçici veya süreli sosyal oluşumlar olarak kabul eder (Pietilä, 2001: 7).

Aktif, bilgili, rasyonel ve eleştirel veya ortak bir olay, konu ve soruna dikkat kesilen kamu, özellikle kolektif davranışın incelenmesiyle ortaya çıkmıştır (Pietilä, 2001: 7). Kolektif davranış olgusunu anlamaya ve açıklamaya çalışan bilim adamlarından biri de Tarde'dir. Tarde; XIX. yüzyılın sonuna doğru kitle çağı'ndan kamu çağı'na geçiş sürecini, kitlenin yerine geçen kamunun doğuşu ve gelişimini belirleyen faktörleri ortaya çıkarmış ve en ince ayrıntısına kadar incelemiştir (1901: 277-294). Sosyal taklidin seçkinlerden madunlara doğru aşağıya damlama/sızma etkisiyle değil; bireyler arasında kesintisiz olarak süren daha güçlü ve önemli karşılıklı etkilerle, yani toplumsal etkileşimler yoluyla yayıldığını gözlemleyen Tarde, buna bağlı olarak kitleden kamuya geçildiğini bildirmiştir (Katz, 2006: 267). Bu nedenle Tarde, XIX. yüzyılın kitleler çağı olduğunu iddia eden Le Bon ile aynı görüşü paylaşmaz, tam tersine, bu yüzyılı kamu veya kamular çağı olarak niteler (1901: 281).

Tarde'in 'kamu'su, bir hayli 'yersiz yurtsuzlaşmış bir birliktelik', bir tür 'uzaktan etkileşim' veya 'belirli bir mesafeden etkileşim' nedeniyle müşterek ruhsal ve zihinsel etkilerin ortaya çıktığı 'dağınık bir topluluk'tur (Terranova, 2007: 139). Kamu, bir arada olmamasına rağmen, baskı ve kitle iletişim teknolojileri üzerinden dolaylı etkileşime girme yetenekleri sayesinde üyelerinin hayali bir topluluk oluşturduğu bir insan topluluğudur (Siebers, 2003: 17-18). Tarde'a göre kamu, kitle gibi göze çarpacak şekilde fikir ve duygulara damgasını vuran telkinlere açıktır. Ancak kamunun telkine açık olması, ayrışmadan çok medya aracılığıyla girilen dolaylı etkileşimlerle inşa edilmiş zihinsel/ruhsal bir birliğin ve bağlılığın oluşmasını sağlar (Leach, 1992: 18). Bundan dolayı kamu, bilinçaltı telkinlerden çok basın tarafından iletilen fikirlerle zihnî düzeyde bir araya gelmiş, bağ kurmuş, birleşmiş, kaynaşmış hayalî bir topluluktur. Kamuyu kitleden daha akılcı, barışsever ve uysal kılan şey, bu zihinsel ve ruhsal bütünlüğü veya birlikteliği oluşturan bireylerin herhangi bir bulaşıcı telkini benimsemelerine engel olan fiziksel dağınıklığıdır. Tarde'in ifadesiyle kamu, fiziksel temas olmadan zihinsel/ruhsal bir birlik, bağlılık sergiler. Gerçekte kamunun üyeleri, bir araya gelmek ve kaynaşmak için yeterince etkileşime girerler. Ancak, üyeleri arasındaki bu etkileşimler kamuyu kışkırtmak, coşturmak, azdırmak için yeterli değildir. Bundan dolayı Tarde'in kamusu, sosyal zehirlerden arındırılmış bir grup, kolayca yönetilebilir bir topluluktur (Leach, 1986: 102).

Kamu; mekân bakımından değil, tam tersine zaman bakımından varlık kazanarak oluşmuştur. Zamanın mekânı bu şekilde egemenliği altına alması, Tarde'a göre yeni iletişim teknolojileri sayesinde bilginin aktarım ve uzak yerlere yayılma hızıyla sahneye çıkan mekân-zamansal birlikleri belirlemiştir. Böyle kamular, Foucault'nun disiplin toplumlarında bilinmeyen, Goffman'ın total kurumlar adını verdiği ıslah edici kurumlar ve Foucaultcu biyopolitik yönetim zihniyeti ile bir arada var olan yeni öznellikler ve sosyalleşme biçimlerinin dışavurumu olarak ortaya çıkmıştır. Bunlar, bireyler ve topluluklar arasındaki ilişkiyi yersiz yurtsuzlaştıran zihinsel bir birlikteliğin hareketliliğini anlatan kamulardır (Terranova, 2007: 139). Kamular, kıyaslanamaz bir biçimde sosyal gruplaşma türlerinin çok karmaşık bir çeşididir. Birey ve kamu arasında, gerçekte ayrıcalıklı bir aidiyet veya kimlik ilişkisi yoktur. Bu nedenle Tarde, bir bireyin aynı anda çeşitli kamuların üyesi olurken, sadece tek bir kitlenin üyesi olabileceğini savunur. Bir başka deyişle aynı birey iki farklı kitleye ait olamaz, ancak iki veya daha fazla farklı kamunun üyesi olabilir. Fiziksel yakınlık kısıtlaması nedeniyle çizilen kesin sınırlar, bir kitlenin erişebileceği azami büyüklüğü belirler. Ancak kamular, bu şekilde sınırlanmamıştır. Üyelik ve büyüklük gibi üst üste binen bu iki faktör nedeniyle kamular kitlelerden daha hoşgörülü olma eğilimi gösterirler. Buna karşılık kitlelerin üzerinde yükselen uluslar, kamuların ağır bastığı uluslardan daha çok hoşgörüsüz olma eğilimindedirler (Clark, 1969: 53; Terranova, 2007: 139). Tarde'a göre, bir kamunun oluşması için bir kitlenin oluşmasından çok daha ileri bir zihinsel ve sosyal evrim gerekir (Leach, 1992: 18). Tarde, kamuların kitlelerden daha az aşırı, ayrıca daha az zorba ve dogmatik olduğunu kabul etmesine rağmen kamuların zorbalığı ve dogmatizminin, kitlelerden çok daha fazla güçlü ve sürekli olabileceğini savunur (1901: 289).

Kamunun cemiyet çağı'na ait bir sosyal olgu olduğunu açık bir şekilde dile getirmesine rağmen, kamuların kitlelere dönüşebileceği ihtimali Tarde'nin zihnini sürekli kurcalamıştır. Daha açık söylemek gerekirse Tarde, aşırı heyecanlı kamuların sokaklarda 'yaşasın', 'kahrolsun' veya 'ölüm' sloganları atan oldukça tehlikeli fanatik kitlelere dönüşebileceğini söyler. Bu tür bir kamunun, potansiyel kitle olarak tanımlanabileceğini belirtir. Ancak Tarde, son derece tehlikeli olsa bile bir kamunun kitleye dönüşmesinin oldukça nadir gerçekleşebileceğini öngörür. Sosyal barış açısından; belli belirsiz sınırları eriyerek birleşmeye her zaman hazır iki kamunun rekabetinin, iki muhalif kitlenin çarpışmasından daha az tehlikeli olduğunu ileri sürer. Tarde, topluluktan topluma geçilen XIX. yüzyılın sonuna doğru, kitle çağı yerine artık birbirine uzak mesafede bulunan, geniş bir mekânda toplumsal eylemler sergileyen, sosyal etkileşim ve alışverişlere giren kamu ya da kamular çağından içeriye girdimizi haber vermiştir (1901: 281-282). Kamu çağına geçiş, medya çağına geçiş ile birlikte gerçekleşmiştir. Zaten Tarde, medya çağını ve medya sayesinde ortaya çıkan, gelişen bu yeni kolektif temsil türlerini, yani kamuları önceden öngörmüştür (Teobald, 2005: 7). Aslında kolektif temsil, özünde her zaman hayali topluluğun bir unsurunu barındırır: Kolektif temsil; belirli bir insan topluluğu tarafından arzu edilen bir topluluk imajı ile ilgili, insan bilincinin sınırlarını aşan, daha aşkın bir konuma ilişkin bir düşünceyi içerir. Medya çağında belirginleşen bu tahmin, sadece yeni iletişim teknolojileri ve araçları sayesinde gerçekleşmiştir. İnsanlar, her gün bireysel ve toplumsal benlikleri/kimlikleri; dinsel, mezhepsel ve etnik aidiyetleri; kendilerini kuşatıp sarmalayan kültür ve içinde yaşadıkları toplum hakkında medyada tasarlanan, inşa edilen ve yeniden üretilerek aktarılan; toplumsal eylem, etkileşim ve alışverişlerle yayılan imgelerin saldırısına uğrarlar. Bu medya imgelerini algılayan, yorumlayan, müzakere ve mübadele eden, sonunda benimseyen bireyler bir kamu hâline dönüşürler (Siebers, 2003: 18). Tarde, medya çağının bilgiyi eşi benzeri görülmemiş hızda, çok sayıda insana yayan yeni kitle iletişim teknolojileri ve araçlarıyla aynı zamana rastlayan kamular olarak adlandırdığı alıcıların yeni çeşitlerini gözlemlemiştir. Medyadan aktarılan mesajların etkisiyle oluşan bu yeni kamular, fiziksel bakımdan ortak bir alan/mekân paylaşmadan veya doğrudan zihinler arası etkileşimlere girmeden, herhangi bir gazetenin aktardığı benzer sözcükleri ve bilgiyi tüketen sanal topluluklar veya Benedict Anderson'un terimiyle 'hayalî cemaatler'dir (Teobald, 2005: 7). Tarde'nin dikkat çektiği gibi bir kamu, genelde tek yönlü olsa da müşterek bir tür duygusal ele geçirmenin ürünüdür. Televizyon veya internet gibi uzaktan iletişim teknolojileri, kamular olarak faaliyette bulunan, dolaylı etkileşimlere giren, keşfedilmemiş parçalara ayrılmış belirsiz öznelliklerin çekim alanına alınması, ele geçirilmesi ve kontrol edilmesinin temel düzenekleridir. Bir kamu; bir film, bir televizyon dizisi, bir kitap, bir konuşmacı, bir haber, bir sanat eseri, kültürel bir etkinlik aracılığıyla oluşturulabilir. Bu, kamuların tam anlamıyla bir tutsaklığın geçici ürünü olduğu anlamına gelmez. Aksine kamular; romanlar, televizyon dizileri, radyo programları, bloglar ve konuşmacıların kontrolünü ele geçirebilirler (Terranova, 2007: 140).

Tarde; Fransız toplumunda kamunun tarihsel gelişim serüvenini, şahsi gözlem ve deneyimleri ile gündelik hayat pratiklerine dayanarak anlatmıştır. Tarde'a göre kamu, gerçekte ilk kez matbaanın icadından sonra XVI. yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan bir sosyal olgudur. Toplumu çok derinden sarsan bu teknolojik yenilik sayesinde ilk defa

binlerce kopyası basılan İncil, her gün ve sürekli okunmaya başlanmış; buna bağlı olarak toplumda Katolik kilisesinden ayrılan ve hayali bir sosyal birliktelik duygusunu paylaşan yeni bir topluluk oluşmuştur. Zihnî bakımdan birleşmiş ve kaynaşmış çok sayıda insandan oluşmuş bu dinî kamu, ayrı bir kilisenin kurulmasına rastlayan bir mezhep ayrışmasından başka bir şey değildir. Başlangıçta güçsüz olan Protestan mezhebi ile birlikte yeni bir kamu ve yeni bir kilise, aynı anda farklı ve uzlaşmaz ilkeler tarafından yönetilen iki dinî kamu ortaya çıkmıştır. Bu kamu, ancak XIV. Louis döneminde belli bir biçim almaya başlamıştır. O zamana kadar kraliyet taç giyme törenlerinde, önemli tatil günlerinde ve dönemsel kıtlıklar nedeniyle ortaya çıkan gösterilerde sel gibi ve oldukça büyük kitleler görülmüştür. Ancak kamu, aylık gazetesini veya küçük bir okuyucu kitlesi için yazılmış kitapları okuyan yüksek tabakaya mensup soylu kişilerden oluşan dar bir seçkin tabaka boyunca güçlülük oluşmuştur. Bu kamu, XVIII. yüzyılın ilk yarısında, hızlı biçimde büyümüş ve parçalara ayrılmıştır. Aynı yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan ve gelişen bir politik kamu, kısa süre içinde bir nehrin tüm akarsu kollarını emdiği gibi edebî, felsefî ve ilmî kamuları kuşatmış ve içine çekmiştir. Ancak, Fransız İhtilali'ne kadar kamu hayatının sınırları dar, yoğunluğu çok azdır. Gazeteciliğin, dolayısıyla kamunun gerçekten ortaya çıkışı, kamunun doğum sancularından biri olan Fransız İhtilali'ne dayanır. Ancak bu devrimci kamu, ihtilalin ilk yıllarında şehirlerde yayımlanan gazetelerin tirajlarının çok düşük olması yüzünden Parisliler üzerinde kurduğu etkiyi Paris'in dışında gösteremez. Hızlı iletişim eksikliği, ihtilal sona erene kadar kamusal hayatın derinleşmesini ve yaygınlaşmasını engellemiştir. Haftada sadece iki veya üç kez yayımlanan gazeteler, Paris'te ve Güney Fransa'daki okurları arasında bir yakınlık duygusu ve eş zamanlı bir fikir birliği uyandıramaz. Fransız İhtilali'nin ardından günlük gazeteler, düşünceleri uzak mesafelere taşıyan ve anlık ileten medyaya dönüşmüşlerdir. Buna bağlı olarak tarihin derinliklerine doğru itilmeye başlanan kitle, yerini geleceğin kamusuna bırakmıştır. Böylece kamu olağanüstü ölçüde uçsuz bucaksız biçimde genişler, kamu hayatı daha çok derinlik kazanmıştır. Birbirini karşılıklı destekleyen üç keşif olarak matbaa, tren ve telgraf, basın toplumda önemli bir konum elde etmesine katkı sağlamıştır. Telefon, hatip ve vaizlerin sadık dinleyicilerini aşırı derecede genişletmiştir. Basının birey ve toplum üzerindeki artan etkisi ile birlikte toplumun kamulara bölünmesi, çeşitli zihin durumlarındaki farklılıkların birbiriyle dolaylı etkileşime girdiği, birbirine benzediği bütünüyle psikolojik bir bölünme gerçekleşmiştir. Böylece ekonomik, dini, edebiyat, sanat, politik alanlarda bölünmeler; şirket, mezhep, meslek, okul ve partilerde bölünmeler ortaya çıkmıştır. Bu kamular eski zamanların kitlelerine, hatiplerin ve vaizlerin edilgen dinleyicilerine benzemeyen; sosyal ilişki kurdukları, toplumsal alışveriş ve etkileşime girdikleri siyasi ve dini kamular tarafından yönlendirilen ve genişletilen zihinsel/ruhsal düzeyde bir araya gelmiş hayali topluluklardır (Tarde, 1901: 279-284).

Sonuç olarak Tarde, gazetenin okuyucularını dolaylı toplumsal etkileşimler aracılığıyla hayali bir cemaat gibi zihinsel düzeyde birleştirdiğini ileri sürmüş, bu zihinsel birlik ve bağlılığın ortak bilgiler etrafında sosyalleşmek ihtiyacı ve arzusundan doğduğunu belirtmiştir. Başka bir deyişle Tarde, Le Bon'dan farklı olarak kitle çağına son noktayı koymuş, iletişim teknolojilerindeki icat ve yeniliklerle etkisini artıran basının kamu çağının ortaya çıkmasına yol açtığını söylemiştir (Katz, 2006: 267).

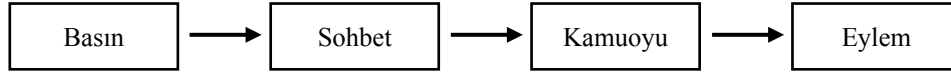
Tarde'ın Kamusal Alan Modeli

Tarde, medyanın işlev ve etkilerini açıklayan bir kamusal alan modeli geliştirmiştir (Katz, 1999: 152). Tarde'in belki de farkında olmadan tasarlayıp oluşturduğu bu kamusal alan modelinden kamusal alan araştırmalarında geniş ölçüde faydalanılmıştır (Katz, 2006: 268). Tarde'in kamusal alan modelinin Paul Lazarsfeld'in ortaya attığı "İki Aşamalı İletişim Akışı Modeli"ne ilham kaynağı olduğu ileri sürülmüştür. Ancak Tarde'in üzerinde gözlem yaptığı denekler, Lazarsfeld'in Ohio Eyaletinin Erie yerel yönetim bölgesinde gerçekleştirdiği araştırmadaki gibi ev kadınları değil, Paris'in kahvehane ve salonlarında boy gösterip sohbetlere katılan konuşmacılardır (Clark, 1969: 2, 57-58). İletişim biliminde kamuoyu olgusunu açıklamak üzere "Suskunluk Sarmalı Teorisi"ni geliştiren Elisabeth Noelle-Neumann'ın, göze çarpar biçimde Tarde'in kamuoyuna ilişkin görüşlerine gönderme yaptığına dikkat çekilmiştir. Tarde gibi Noelle-Neumann da, insanların düşüncelerinde yalnız kalmayı arzu etmedikleri için, kanaat ikliminde çoğunlukta olduğunu algıladıkları görüşlere katılmadıkları hâlde grup psikolojisinin etkisi ve baskısıyla sosyal dışlanma korkusundan dolayı içe kapanıp konuşmaktan kaçındıklarını, böylece üyesi olduğu grup ve topluluklarla düşünce birliği içindeymiş gibi görünmeye çaba gösterdiklerini iddia eder (Katz, 2006: 267). Ancak Noelle-Neumann; insanlardaki taklit eğilimi ve yeteneğinin yalnız başına bırakılma, toplum dışına itilme korkusunun yanı sıra öğrenme güdüsünden kaynaklanabileceğini söyler (1991: 62).

Tarde'in kamusal alan modeli, muhakeme ve mantık süzgeçlerinden geçirilmiş akılcı kanaatlere sahip bir kamunun ortaya çıktığı süreci açıklar. Tarde'a göre kamusal alan; kahvehane, kulüp ve salonlarda gerçekleşen politik tartışma ve müzakereleri ateşleyen gazetelerin hızlı yaygınlaşmasıyla eş anlolu oluşmuştur. Kamusal alan terimini kullanmamasına karşın Tarde'in kamu kavramı, haber medyası ile sohbet ve kamuoyu oluşumu arasındaki sıkı ilişkilere gönderme yapan Habermas'ın kamusal alan kavramına oldukça benzer (Kim vd. 1999: 362). Ancak, içinde bir devletin vatandaşlarının hükümetin muhatabı olarak yer aldığı bir kamusal alan fikri, kuşkusuz Habermas kaynaklı değildir. Kamuoyu olgusu ilk defa Alman sosyolog Hans Speier tarafından dile getirilmiştir. Speier; özel veya mahrem kanaatleri başkalarına ifşa edilen kanaatlerden ayırarak kamuoyunu iki aşamalı bir iletişim süreci olarak düşünür: İletişim sürecinin ilk aşamasında vatandaşlar; kamusal konu ve sorunlar hakkında birbirine ters görüş ve inançları karşılıklı savunur ve fikir alışverişinde bulunurlar. İletişim sürecinin ikinci aşamasında vatandaşlar, kamusal tartışma ve müzakereler sonucunda belirgin ve baskın duruma gelen kanaatleri hükümete aktarırlar. Habermas gibi Speier de, kamusal tartışma ve müzakerelere katılan ve görüş bildiren kişilerin devlet yetkilileri olmaması gereğine dikkat çeker. Bunun yanı sıra kamusal tartışma ve müzakereler, hem düşünceyi ifade etme özgürlüğüne ve hem de nüfuz etme hakkına ilişkin paylaşılan bir inançla sıkı sıkıya bağlı olmalıdır (Katz, 2000: 123).

Tarde'in kamusal alan modeli, karşılıklı etkileşen dört ana unsurdan oluşur: Basın, sohbet, kamuoyu ve eylem (Katz, 2006: 267). Bu unsurları Katz, çizgisel bir iletişim modeli (Şekil 1) üzerinde sıralamış ve betimlemiştir: 1) Çoğunlukla hükümetin çalışmaları hakkında kamuya bilgi aktaran, kamusal tartışma ve müzakereler için gündem oluşturan basın; 2) Kahvehaneler, kulüpler ve salonlarda bir araya gelen kişilerin gerçekleştirdiği sohbetler; 3) Kamusal alanın bu mikro mekânlarında gerçekleşen sohbetler boyunca dile

getirilen kanaatlerin, zihinsel süzgeçlerden geçirilip berraklaşması, bir veya iki genel kanaate dönüştürülerek kristalize olması ile oluşan kamuoyu; 4) Kamuoyunun bireysel veya kolektif eylemlere yol açması (2000: 123).

Şekil 1: Gabriel Tarde'in Kamusal Alan Modeli (Katz, 2006: 267).

Basının İşlevleri

Tarde, bütün dikkatini, basının bir kamu boyunca inançları yayması ve bu inançları paylaşan kamu üyeleri arasında ortak bir bilinç oluşturması üzerinde toplamıştır. Bu bakımdan Tarde, medyanın işlev ve etkilerine ilişkin o dönemde neredeyse bakir olan araştırma alanını çok çabuk kavrayan, sezgileri en kuvvetli yorumculardan biri olmuştur. Kuşkusuz Tarde'in medyanın etkilerine ilişkin makro bir bakış açısını yansıtan düşünce ve görüşleri, medyayı geniş bağlamda incelemeyi isteyen kişilerin fazladan ilgisini hak eder (Clark, 1969: 54).

Tarde, işlevselci teorinin ötesinde bizi âdeta teknolojik determinizmin kıyısına çeker (Katz, 2000: 123). Bu yüzden Tarde'in belli bir dereceye kadar McLuhan (1964), Innis (1950, 2007) ve Eisenstein'den (1979) önce davranarak mesajdan çok aracı yücelten "Teknolojik Determinizm Teorisi"nin kurucu babası olduğunu söyleyebiliriz. McLuhan gibi mesaj yerine aracı kutsallaştıran bir bakış açısını benimseyen Tarde, basına yalnızca bilgi dağıtıcısı veya gündem tedarikçisi değil; aynı zamanda ulus inşasının güçlü bir faili gözüyle bakar. Bu yaklaşıma göre basın, ulusal birlik ve bütünleşmenin asli unsuru, önemli bir failidir. Okuyucuları tarafından paylaşılan gazete dili ve gazetelerin ulaştığı tiraj, milletin sınırlarını tanımlar. Basın, gazete gündeminin ortaklaşa okunması deneyimi aracılığıyla kolektif zihinde Benedict Anderson'un "hayalî cemaat" olarak adlandırdığı bir ulus bilincini inşa eder (Katz, 2000: 123-126).

Tarde'in sohbete ilişkin analizlerinin temelini, merkezî bir sosyolojik önerme oluşturur: Sosyal etkileşim, belli bir sosyal sistemde bir failer topluluğu tarafından benimsenen ortak normların gelişimine ve onaylanmasına yol açar. Gerçekten Tarde'in irdelemelerinin çoğu, bu önemli konunun ayrıntılı olarak ele alınması ve rafine edilmesine ayrılmıştır. Her sosyal sistemin varlığı normların oluşması, korunması ve sürdürülmesine bağlı olduğu için sosyal etkileşim işlevsel bir zorunluluktur. Geniş bir sosyal sistemin inşası, muhafazası ve sürdürülmesi için gerekli bir diğer işlevsel zorunluluk, otorite hiyerarşisidir. Ancak toplumsal sistemin varlığını sürdürmesi için böyle bir hiyerarşi, ortak semboller ve paylaşılan değer ve inanç setinden kaynaklanan bir meşruiyete dayandırılmalıdır. Hem basın hem de süregiden sosyal etkileşimler, toplum boyunca bu ortak değer, sembol ve inançları yayarlar. Kuşkusuz Tarde, ulusal bütünleşmenin sadece gazetenin etkisiyle oluştuğuna ilişkin çok kapsamlı analiz ve yorumlar yapmamıştır. Tarde ayrıca; merkezî posta servisinin ve düzenli ordunun kurulması, ulusal demiryolu

ağının genişlemesi, kralın çevresinde tamamen aristokratik nitelikli bir saray tabakasının ortaya çıkması ve büyümesi gibi bir dizi gelişmenin ulusal bütünleşmenin sağlanmasına katkı sağladığını ileri sürmüştür (Clark, 1969: 59). Ancak Tarde'a göre, bir kamu ruhu oluşturarak toplumu ortak bir dil, ahlak anlayışı, kural, kanun, düşünce, değer, inanç, örf ve âdetler etrafında kaynaştırma görevi, esas olarak basına kalmıştır. Bu bağlamda Tarde gazeteciliğe, "kamu ruhu"nu zaman ilerledikçe kamuya benimsetmek hatta evrenselleştirmek fonksiyonunu yüklemiştir (Tarde, 1898: 303-304).

İletişim teknolojilerindeki gelişmelerin sosyal ilişkiler üzerindeki etkisini inceleyen Tarde; telgraf, telefon, kitlesel üretilen kitap, hatta davetiye ve ilanların toplumda üstlendiği işlevleri ele almıştır. Ancak Tarde'nin çağında en önemli kitle iletişim aracı, tartışmasız şekilde, toplumların gitgide genişleyen ve üst üste binen kamu tabakalarına dönüşmesini sağlayan yüksek tirajlı gazetelerdir (Clark, 1969: 54-57). Bu nedenle Tarde, gazeteleri toplumun merkezî sinir sistemleri (Leach, 1986: 108), her gün sohbet edilecek olay, konu ve sorunları kamulara ileten ve kamusal alana taşıyan, sohbetin evrensel aktarma kayışları olarak görmüştür (Kim vd., 1999: 364). Tarde göre gazeteler; ilk önce imtiyazlı grupların, mahkeme, parlamento ve başkentten dedikodu, rivayet, görüşme, tartışma ve fikir alışverişlerinden yeniden üretip çoğalttığı bütünüyle yerel kanaatleri dile getirerek güne başlar. Daha sonra arzu ettiği kamuoyuna yol gösterip yön vererek, kamuoyunu adeta biçimlendirerek, günlük konu ve sorunlara ilişkin gündemlerini kahvehane ve salonlarda cereyan eden sohbetlere dayatıp işlerini bitirirler (1898: 304). Tarde, gazeteciliği emme basma bilgi tulumbası, dünya çapında okurlarına yeni, ilginç, çarpıcı olaylara ilişkin kendi anlatımlarını aktaran, giderek artan oranda güç ve nüfuz alanını genişleten bir sosyal güç olarak niteler (Teobald, 2005: 7). Tarde'a göre sabahleyin yeryüzünün her köşesinden gelen bilgiyi hem emen hem de pompalayan gazetecilik, gazetecinin ilgi ve dikkat çekici, çarpıcı olarak tanımladığı olaylar hakkında kaleme aldığı haberlerle, daha aynı gün dünyanın bütün köşelerine ulaşmayı amaçlar. Gazetecinin haber kaynaklarından topladığı bilgi, gerçekte giderek çok çekici bir hâl alan bir güç edinir (1898: 304).

Tarde, gazete kurumunu Weberci anlamda bir ideal tip olarak düşünmüştür. Tarde'a göre, belirli bir okur grubuna seslenen bir gazete, sayfalarının sadece çok küçük bir bölümünde haber dışındaki gazete yazı türlerine yer vermelidir. İdeal tipik bir gazete, sayfalarının büyük bir bölümünü olguya dayalı gerçeklerin anlatıldığı haberlere, fotoğraflara, okur mektuplarına ve güvenilir bilgilere ayırmalıdır. İdeal bir gazete; politik yazılara yer vermemeli, tamamen haber, fotoğraf, tablo, grafik ve kısa başyazılardan oluşmalıdır (1903: 136-137). Tarde, modern toplumun oluşmaya başladığı dönemde gazete okurlarının yapısına ilişkin ilginç değerlendirmeler yapar. Tarde'a göre XVIII. yüzyılda basın alanında okur yelpazesi bakımından ikili bir yapı varlığını muhafaza etmiştir. Gazete ve dergi dağıtımçıları iki tür müşteriye, biri sabit ve diğeri değişken iki okuyucu grubuna satış yapıyordu. Bu aslında, iki tür gazete ve derginin bir arada varlıklarını sürdürdükleri anlamına geliyordu: değişmeyen, sabit okur kitlesi olanlar ve değişken, sabit olmayan okuyucu kitlesi olanlar. Kuşkusuz bahsedilen bu okur yelpazesi gazeteden gazeteye, dergiden dergiye çok farklılık gösteriyordu. Birinci grup yayın organları cemaat çağından kalan sınıf, grup ve zümrelerin sözcülüğünü yapıyordu. İkinci grup ise siyasi hareketler, partiler ve devletten tamamen bağımsız, cemiyetin tezahür ettiği modern çağın yayın organlarıydı. Tarde, modern toplumun ortaya çıkışı ile okur ve gazete arasında var

olan ilişkinin de dönüştüğünü ileri sürmüştür. Artık, modern toplumda ananevi, vefakâr ve sadık kitlelerin bir gazete veya dergiye bağlılıkları gittikçe kaybolmaya başladı. Bu tür okuyucu kitlesi, çok sayıda yetenekli ve becerikli gazetecinin giderek artan oranda üzerlerinde daha fazla nüfuz kurduğu çok hareketli, değişken okur grubuyla yer değiştirdi (1901: 283-284).

Tarde, modern gazetenin geniş bir coğrafyada bilgi toplamak ve aktarmak için telgraf ve telefon gibi hızlı iletişim araçlarına olduğu kadar, tren gibi hızlı ulaşım araçlarına da muhtaç olduğunu fark etmiştir. Bundan başka gazetenin, yalnızca oldukça yüksek derecede sanayileşmiş bir toplumda mevcut olan bir teknolojik yenilikler bütününe de bağımlı olduğunu ileri sürmüştür (Clark, 1969: 54). Tarde'ın düşüncesine göre gazetenin kaynağı, dünyevî ve tanıdiktir. Gazeteler; kahvehane ve salonlarda gerçekleşen sohbetlerin ürünü olan farklı, ilginç, çarpıcı bilgilerden ilham alırlar. Kısacası gazete; özel, özgün bilgilerden türeyen bir kamusal mektup, bir kamusal konuşmadır. Tüm dünyadaki insanlar açısından yekpare, bir günden diğer güne derinden ve ayrıntılı biçimde değişen muazzam bir bilgi saklama aracı ve oldukça bereketli bir fikrî besin kaynağıdır. Ancak Tarde, gazetelerin içeriklerini zenginleştirdikleri; nesnel, tarafsız ve dengeli bir yayın politikası izledikleri, yayımlandıkları mekânla (şehir, ülke) bütünleşip kaynaştıkları ve zamanla birbirlerinden farklılaştıklarından oldukça kuşku duymuştur. Ama yine de, bir gazetenin bir milyon sözü açmaya yeterli gücü olduğu düşüncesine sıkıca sarılmıştır (1898: 304, 317-318).

Tarde'ın kamusal alan modelinde, modern toplumun önemli bir unsuru gözüyle bakılan basın yüklenen birçok olumlu işlev vardır. Basın; en başta bilgili, eleştirel ve rasyonel bir kamunun ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlar. Tarde'ın da dikkat çektiği gibi modern anlamda kamular; matbaanın keşfiyle yaygınlaşan yeni kitle iletişim araçlarının, özellikle gazetenin ürünü olarak serpilip büyümüş ve modernliğin esas ayırt edici özelliğini oluşturmuştur (Borch, 2005: 96). Tarde'a göre gazeteler ve okuyucuları arasında kaynaktan alıcıya doğru tek yönlü bir mesaj aktarımı değil, karşılıklı etkileşim vardır. Kamular, gazetelerin gerçek muhatapları, muhabirleri ve haber kaynaklarıdır. Bu yüzden gazetelerde özel mektuplardan çok daha hızlı biçimde ilan ve reklamların yayımlanması hiç de şaşırtıcı değildir (1898: 316-317). Tarde'ın yaşadığı çağda gazete, toplum ile bir arada yaşamaya, birbirini tamamlamaya, karşılıklı fayda sağlamaya ve birbirinden karşılıklı beslenmeye dayalı simbiyotik bir ilişki biçimi kurmuştur. Bu sayede gazete; farklı duygu, düşünce, tutum, inanç, değer, ihtiyaç, beklenti, amaç, çıkar, tutku ve arzulara sahip olan kamulara kolaylıkla nüfuz edebilmiştir. Bundan başka basın, küresel bir nitelik kazanmıştır. Basının küreselleşmesi, Tarde'ın deyişiyle gazetelerin kanatlanmış sözcüklerinin kolayca ünlü ve saygın bir hatibin veya parti liderinin sözleri, çağruları ve mesajlarının asla ulaşamadığı sınırların ötesine geçmesiyle sağlanmıştır. Örneğin Londra'da *Times*, Paris'te *Figaro* gibi bazı büyük gazeteler ve dergiler tüm dünyaya yayılan bir okuyucu kitlesi edinmiştir. Ancak Tarde'a göre gazetenin sadık okuyucularının, henüz kamu sayılmaları söz konusu olamaz. Gazetenin okuyucuları, ancak basının aktardığı kışkırtan fikir, arzu veya tutkular aracılığıyla ele geçirildiği andan itibaren gerçekten bir kamu hâline gelebilir (1901: 286, 288). Tarde, gazete sahipleri ve editörlerin, hem bir somut kitle hem de zihinsel/ruhsal düzeyde oluşmuş bir soyut kamu oluşturabilme gücüne sahip olduklarını ileri sürmüştür. Bu hayalî kamu ve somut kitlenin eylemlerini kontrol etmenin çok zor olduğuna inanmasına rağmen Tarde, basını

demokrasiyi çok iyi ayarlayan olmazsa olmaz bir koşul olarak görmüştür. Zira Tarde'a göre kamulardan oluşan bir topluma doğru gidiş, diyaloglar ve kanaatlerin çeşitliliği yönünde bir ilerleme anlamına gelir (Sumpter, 2006: 239).

Endüstrileşmenin hızlanmasıyla birlikte gazetenin toplumsal işlevleri de çeşitlenmiştir. Bu nedenle gazetenin toplumda üstlendiği ve yerine getirdiği işlevleri endüstrileşmeyle bağlantılı sayısız gelişmeyle birlikte ele almak gerekir. Bu gelişmelerden biri, toplumsal denetim odağının kaymasıdır. Endüstrileşmenin başlamasından ve iletişim araçlarının gelişmesinden önce Orta Çağ Avrupa'sında sosyal bütünleşme ve sosyal denetim, köy, meslek grupları, aile gibi geleneksel ve değişmeyen sosyal birimler tarafından üstlenilen ve yerine getirilen işlevlerdi (Clark, 1969: 54). Egemenlik alanları çok sınırlı olan dışa kapalı feodal beyliklerde, çok çeşitli ve birbirine zıt kanaatler hüküm sürüyordu. Kamuoyu denen sosyal olgunun daha ortaya çıkmadığı feodal devletlerde kanaatler hem çok parçalıydı, hem de geniş bir alana yayıldığı için aralarında bağlantı kurulamıyordu:

Orta Çağ İngiltere'si veya Fransa'sı gibi feodal bir devlette her şehrin, her köyün kendi iç ihtilafları, kendi politikaları vardı. Ve bu dışa kapalı yerleşim yerlerinin bünyesinde var olan ve çevresinde yayılan düşünce akımları veya daha çok düşünce girdapları, en azından olağan zamanlarda bir yerden diğerine farklılık gösterdiği gibi, birbirine zıt ve birbirinden farksızdı... Genel bir kanaat yoktu, ancak aralarında devam eden bağlar olmayan binlerce farklı ve bölünmüş kanaatler vardı (Tarde, 1898: 301).

Kitap ve gazete, sayısız kanaat arasında ilişki kurulmasını sağladı. Önce kitap, sonra gazete aralarında hiçbir bağlantı olmayan, parçalara ayrılmış, dağınık yapıdaki sayısız kanaati mekân, mesafe ve zamanı aşarak birbirine bağladı. Böylece kamuoyu, iktidarlar ve toplum üstünde nüfuz kurmaya başladı. Özellikle gazete, mekân ve zaman bakımından birbirinden uzak olmasına rağmen zihinsel ve ruhsal bakımlardan birbirine sıkı sıkıya bağladığı kamuları, benzer bireylerden oluşan birincil grupların yerine geçirdi. Belli aralıklarla yayımlanan gazeteler cemaatleşme eğiliminin devam ettiği, yüz yüze ilişkilerin, dostluk ve sevgi bağlarının baskın olduğu ananevî toplumun birincil gruplarını, cemiyetleşme eğilimlerinin hızlanmasıyla birlikte âdeta hayalî bir cemaate dönüştürdü:

Bu bağlantı, önce kitap ve sonra (çok daha büyük etkiyle) gazetenin ortaya çıkışına kadar sağlanmadı. Süreli basın bir hayli birbirine benzer bireylerden oluşan bu birincil grupların, şahsi ilişki olmadan, birbirini hiç görmeden ya da bilmeden üyelerinin zihinsel/ruhsal düzeyde birbirine bağlandığı ve birbiriyle bütünleştiği ikincil ve daha kuvvetli birlikteliklerin oluşturulmasına fırsat sundu. Bu durum nedeniyle bu gruplar arasında önemli farklılıklar ortaya çıktı. Bunlardan biri: İkincil gruplarda ve birbirine körü körüne bağlı, birbirini göremeyen bireylerden oluşan daha geniş gruplarda kanaatler sadece sayılırken ve tartılmazken, birincil gruplarda kanaatler sayılmaktansa tartılır. Basın farkında olmadan bu sayede niceliğin gücünü oluşturmaya ve haber değeri yoksa niteliğin gücünü azaltmaya çabaladı. (Tarde, 1898: 302).

Tarde; basına, bir de kamu gözcüsü görevini yüklemiştir (Katz vd., 1995: 18). Kamu gözcülüğü işlevine göre basın, liberal demokrasilerde üstlendiği dördüncü güç göreviyle yasama, yürütme ve yargı erklerini toplum adına gözetler, denetler, dizginler, eleştirir

ve uyarır. Liberal siyasi düşüncenin medyaya yüklediği bu kamu gözcülüğü, “bekçi köpekliği” görevi olarak da adlandırılır. Liberal iletişim teorisyenleri, medyayı devletin kapısında bağlı, gelene geçene hırlayan ya da havlayan bir bekçi köpeği olarak görmezler. Tersine medyaya toplum adına devlet otoritesini ve görevlilerini özgür, özerk, şeffaf ve kamu yararını gözetecek biçimde gözetleyen, teftiş eden, uyarıcı, frenleyen ve eleştiren bir bekçi köpeği gözüyle bakarlar. Güçlü medya etkilerine olumlu açıdan yaklaşan bu anlayışa göre medya, demokratik toplumlarda kamu gözcüsü sıfatıyla devlet otoritesinin olumsuz kullanımlarını ve hatalı uygulamalarını teftiş eder, denetler, ortaya döker ve eleştirir.

Tarde, basının kamu gözcülüğü işleviyle bağlantılı bilgilendirme işlevini yerine getirmesi gerektiğini de vurgulamıştır. Tarde'a göre gazeteler; kahvehaneler ve salonlarda fikir menüsü olarak boy gösterdi. Buna bağlı olarak basın sohbet zemin hazırladı; günün olay, konu, sorun ve durumları üstüne görüşler yaydı (Katz, 1999: 152). Tarde'ın basına yüklediği diğer bir işlev, medya gündemi aracılığıyla kamu gündemini oluşturmak ve biçimlendirmek, böylece kamusal tartışma ve müzakerelere zemin hazırlamaktır (Katz, 2006: 267). Bu görevi gerçekleştirmek için basın sohbetleri başlatır ve canlandırır; mesafeler boyunca yekpare duruma getirir, zaman içinde çeşitlendirir, değiştirir ve dönüştürür. Gazeteler, her sabah okuyucularına günün sohbet edilecek konularını sunarak kamu gündemini belirler (Tarde, 1898: 312). Gazete; hızlı sosyal taklit, kültür etkileşimleri ve kültür değişimleri süreçlerinde etkin işlevler üstlenen bir sosyal kurum hâline geldi. Gazetelerin yaygınlaşması, kentlerde açılan salon ve kahvehanelerde sohbetleri teşvik etti ve canlandırdı. Bu yeni iletişim, toplumsal etkileşim ve alışveriş mekânları, kamusal tartışma ve müzakere zeminleri olarak işlev gördü. Kentsoylu insanlar, devlet otoritesinden bağımsız olan bu kamusal mekânlarda bir araya geldiler; kavga etmeden kamusal konu ve sorunlar üstüne düşüncelerini açıkladılar; fikir alışverişinde bulunup birbirlerinin düşünce ve görüşlerinden yararlandılar (Kim, 1997: 10). Tarde, gazetecilik mesleğinin ortaya çıkmasıyla o döneme kadar mektuplaşarak sürdürülen haberleşmenin kökten dönüştüğünü iddia etmiştir. Değişik yeni uyarıcılar ve besinlerle sohbetleri harekete geçiren ve gelişmesine yardım eden basın, kendi yararına kullandığı pek çok haber kaynağının âdeta iflahını kesmiştir (1898: 316).

Tarde'ın basına yüklediği diğer bir işlev, kamuoyunu oluşturmak ve aksettirmektir. Tarde basını, kamuoyunun en önemli ve güncel kaynaklarından biri olarak görür (1898: 307). Basına, modern zamanlarda kamuoyunu biçimlendiren bir fail olarak hak ettiği değeri verir (Clark, 1969: 58). Tarde'a göre basın; okurlarını tefekküre teşvik eden bilgiler sağlar, okurları adına düşünür ve karar verir. Basın pek çok okurun kanaatini, doğrudan oluşturur (1903: 136). Tarde, kamuoyunun oluşmasında önemli olan başlıca faktörlerin, sohbetin asıl kaynağını oluşturan basın ile kamusal mekânlarda gerçekleşen sohbetler olduğunu savunur (Brundidge, 2010: 1056-1057). Sohbetin hem geçmişte hem de gelecekte kamuoyunun oluşması açısından önemini vurgular (Clark, 1969: 58). Tarde'a göre, modern toplumda sohbetler esas olarak yüz yüze gerçekleşir. Gazeteler ise, sohbetlerin gerçekleşmesine uygun ortamı hazırlayan, karşılıklı konuşmalar ve görüşmeleri teşvik eden, hızlandıran bir zemin olarak iş görürler (Pietilä, 2001: 3).

Tarde, basının modern toplumda millî iradenin kaynağını da kökten değiştirdiği ileri sürmüştür. Tarde'a göre basının önemli bir güç hâline gelmeye başlamasından sonra ulus devletlerde egemenliğin kaynağı da değişmiştir. Basının etki alanını genişletmesiyle birlikte, gazetelerin kolektif zihinde inşa ettiği ulus adı verilen hayalî cemaat ve ulusal birlik düşüncesi ulus devletlerde egemenliğin yegâne kaynağı hâline gelmiştir (1898: 305). Öte yandan basın; modern toplumda şahsî kanaatleri, kamuoyunu ve eylemleri biçimlendiren olumlu işlevler üstlenirken, aynı zamanda Merton'un "bozuk işlev" veya "ters işlev" olarak adlandırdığı sosyal sistemi bozucu sonuçları da beraberinde getirir. Tarde gazetenin, günümüzde özellikle televizyon, cep telefonu ve internete yüklenen benzer olumsuz işlevler üstlendiğini ileri sürmüştür. Gazete o dönemin samimi, oldukça uzun ve kapsamlı şahsî mektuplarını neredeyse ortadan kaldırmıştır. Gazetenin mektuba karşı üstünlük sağlaması; aslında içeriği, etkisi ve yaygın dağıtımından dolayı anlaşılabilir bir durumdur (1898: 317).

Kamusal Müzakere ve Tartışma Biçimi Olarak Sohbet/Yüz Yüze Konuşma

Tarde, "Kamuoyu ve Sohbet" adlı çalışmasında kitle iletişimi, sosyal etkileşim ve şahsi etkiler ile kamu ve kentleşme olgularının sohbet üzerindeki etkilerini açıklamıştır. Aydınlanma boyunca Orta Çağ Avrupa'sının ana kentlerinde açılan kahvehane ve salonlarda daha önceleri dedikodu ve söylentilerin kaynaklık ettiği sohbetlerde meydana gelen değişim ve dönüşümleri incelemiştir (Salmon, 2005). İma ettiği kapsam iletişim bilimi açısından değerlendirildiğinde, Tarde'nin belki de yanlış bir terim seçtiği söylenebilir. Zira sohbet terimi, genelde kişiler arasında geçen ve bir kurala bağlı olmayan yüz yüze konuşmaya gönderme yapar. Neticede Tarde, asıl araştırma konuları olarak kişilerarası iletişimin etkileri ve zihinlerin etkileşimi üstüne düşünen, fikirler yürüten ve bu amaçla oluşturduğu temel kavramlar repertuarıyla incelemeler yapan, meselelere çözüm yolu arayan öncü sosyologlardan biridir (Hughes, 1961: 556-557).

Tarde sohbe, kamusal tartışma ve müzakerelerin bir türü olan yüz yüze konuşma gözüyle bakar (Pietilä, 2001: 3). Zihinlerin etkileşiminde, sohbe büyük önem verir. Esas itibarıyla saf bir toplumun ancak etkileşime giren zihinlerin sohbetiyle mümkün olabileceğine inanır. Ancak Tarde'a göre zihinlerin karşılıklı konuşması, sadece fikirlerin bir zihinden diğerine serbestçe değiş tokuşunu önleyen engellerin vurduğu tüm prangalardan kurtulan bir insan topluluğu bünyesinde gerçekleşebilir (Hughes, 1961: 556). Tarde; sohbetin faydacı, çıkar yönelimli olmadığını vurgular. Sohbeti; "bir kişinin belirgin ve anlık fayda gözetmeksizin, keyif için, bir oyun gibi kibarlıktan uzak, her şeyden önce tartışmak ve müzakere etmek için konuştuğu bir diyalog" olarak tanımlar. Tarde'nin sohbet tanımı; adli sorgulamaları, diplomatik veya ticarî müzakereleri veya istişareleri ve hatta lüzumsuz çene çalmaların zenginliğine rağmen ilmî toplantıları kapsamaz. Öte yandan bu sohbet tanımı, esasen sır olmayan niyetler açık seçik belli olsa bile, memnuniyet verici olması nedeniyle kur yapmaları veya genel olarak aşkla ilgili değiş tokuşları hariçte bırakmaz. Tanım ayrıca ilkel insanlar ile görgüsüz, kaba ve hoyrat kişiler arasında geçse de bütün önemsiz, gereksiz tartışma ve müzakereleri de içerir (Tarde 1908: 308). Bu noktada Jürgen Habermas'ın sohbet tanımının Tarde'nin yaptığı

tanıma benzediği ileri sürülmüştür. Habermas da sohbeti, belirli amaçlara yönelik amaçlı-stratejik eylemin tersine karşılıklı mutabakatlara yönelik açık yürekli bir iletişim eylemi olarak kabul eder (Kim vd., 1999: 362). Ancak Katz, bu görüşe karşı çıkar. Katz’a göre Tarde sohbet terimiyle, Habermas’ın aksine gerçekte pastane, kahvehane ve salonlarda gerçekleşen bütün yüz yüze konuşma türlerini kasteder. Bu sohbetler, siyasî konu ve sorunlar etrafında dönen, ancak hiçbir şekilde bunlarla sınırlı kalmayan samimi, mahrem, maksatsız tartışma ve müzakerelerdir. Tarde’ın vurguladığı gibi en ideal sohbetler, hem sosyal rol ve statü hem de dünya görüşü bakımından birbirine çok benzer kişiler arasında gerçekleşir. Bunlar, Habermas’ın ideal konuşma durumlarına yol açan kişilerden farklı olup, kamusal alana ayak basmadan önce statülerini askıya aldırarak veya muhakeme kurallarını kabul etmek istemeyen kişilerdir (2000: 123). Habermas’ın ideal konuşma durumu, özgür ve eşit bireyler arasında gerçekleşen daha iyi argümanların dışında her türlü baskıyı dışlayan, mutlak anlamda zorlamasız ve sınırsız tartışma durumudur. İdeal konuşma durumunda; sınıf ve statü farklılıkları, güç dengesizlikleri gibi argümanların özgürce ortaya konulmasına engel olan hiçbir dışsal baskı ve zorlama yoktur. İdeal konuşma durumunda; tartışmaya katılma, görüşlerini savunma, argümanlar yoluyla iddialarının doğruluğunu kanıtlama veya iddiaları eleştirme açısından herkes eşit, hiçbir şarta ve kurala bağlı olmayan hakka, fırsata sahiptir (Habermas, 2001: 42, 49). Yine Habermas XVII. yüzyıldan itibaren Fransa, İngiltere ve Almanya’nın kent hayatında kamusal mekânlar olarak göze çarpan ve yaygınlaşan salon, kahvehane ve cemiyetlerde bir araya gelen burjuva ve soyluların sınıf, statü ve güç farklarını bir yana bırakarak sohbet ettiklerini, tartışma ve müzakerelere katıldıklarından bahseder (1999: 98-106).

Tarde sohbeti, “sohbet savaşı” ve “sohbet alış veriş” ile “tartışma” ve “müzakere” olarak iki farklı kategoride değerlendirir. Tarde’a göre ayrıca düzenli olarak gerçekleştirilen, biçimselleşmiş, belirli ve katı kurallara bağlanmış ayin ve törenlerde yapılan “zorunlu sohbetler” ile isteğe bağlı “serbest sohbetler” arasında ayırım yapılmalıdır. “Serbest sohbetler”, genellikle sadece eşitler arasında gelişir (1898: 310-311). Diyalojik bir iletişime dayanan bu tür sohbetlerde tarafların eşit ya da simetrik konumu, sohbetin ilerlemesini teşvik ettiği kadar muhatapların ilk izlenimlerini, duygu, düşünce, tutum, inanç, değer, ihtiyaç, beklenti ve arzularını değiş tokuş etmelerine katkıda bulunur.

Bir sohbetin ayırıcı özelliği, yüz yüze konuşan muhatapların birbirine yönelttikleri içten gelen, “kendiliğinden dikkat”tir. Bu dikkat, sohbe katılanların birbirine derinlemesine nüfuz etmelerine yol açar. Böyle bir dikkatin bahşedildiği bir sohbet, yüz yüze konuşmanın muhataplarını, kasıtsız bir eylem aracılığıyla iletişime geçirir. Bu tür bir sohbet; sonuçta taklit, duygu ve düşünceleri, davranış tarzları ve kalıplarını yayan güçlü bir araçtır. Tarde, topluluk karşısında yapılan bir konuşma ile sohbet arasındaki farkı şöyle açıklar: Bir topluluk karşısında yapılan büyüleyici ve çok alkış toplayan bir konuşma çoğu kez ima ve telkin yüküldür. Çünkü bu tür konuşmalar, konuşmacının niyetini açıkça bildirir. Sohbet eden muhataplar ise sadece sözlü değil, seslerinin tonu, bakışları, dış görünüşleri, etkileyici yüz ifadeleriyle her an tetikte bekleyerek birbirine yakın mesafeden eylemler sergilerler. Hatta güzel konuşan, hoşsohbet bir kişinin kelimesinin aşırı anlamında bir “büyücü” olduğu söylenebilir. Bu etkileyici unsurların çoğundan yoksun telefon görüşmeleri, eğer faydalı değilse genel olarak bütünüyle

sıkıcı olarak nitelenebilir (1898: 308). Bu nedenle Tarde, sohbetin hipnotize edici bir etkiye yol açabileceğine inanır. Ancak; diyalog durumunda oluşan karşılıklı ödün hâli ve fikir ayrılığı, sohbe katılan muhatapların birbirlerinin kanaatini değiştirmesi için bir fırsat sağlar. Tarde'a göre bu, despotların sohbe itimat beslememeleri ve kuşkuyla yaklaşımlarının en önemli nedenidir (Salmon, 2005).

Sohbetler, geniş ölçüde hakkında konuşulan konuya, konuşanların kültür seviyesi, sosyal durumu, köylü veya kentli oluşu, meslek alışkanlıkları ve dinî inancına göre değişebilir. Hatta sohbetler bahsedilen konular, resmiyet, üslup, ton, tını, hız ve uzunluk bakımından da değişiklik gösterir. Sohbet, tamamen farklı bir üslupta gerçekleşebilir. Hatta egemen ve madun arasındaki sohbet; eşitler, akrabalar, yakınlar veya yabancılar arasında cereyan eden sohbe göre; aynı sosyal statüdeki kişiler arasında gerçekleşen sohbet, erkek ve kadın arasındaki sohbe göre bütün yönleriyle farklı bir biçim ve hız kazanabilir. Köy ve kasabalarda aileden miras kalan dostluklarla birbirine bağlanan insanlar arasındaki sohbetler, büyük şehirlerde birbirini hiç tanımayan eğitimli insanlar arasındaki sohbetlerden tamamen farklıdır. Her ikisi de en iyi bildikleri ve fikir evreninde paylaştıkları şeyler hakkında konuşmaya yatkındır. Ancak eğitimli kişiler birbirini çok yakından tanımadıkları, birbirinin hangi ortak özelliklere sahip olduklarını bilmedikleri için muhataplarının ilgi duyduğu genel konular, sorunlar ve kamunun ilgilendiği düşünceleri tartışmaya ve müzakere etmeye istek duyar. Buna karşın kır kökenli insanların çok fazla ortak düşünceleri yoktur. Dedikodu, rivayet ve iftiraya eğilimli olsalar bile, tanıdıkları insanların hayatını ve karakterini iyi bilirler (Tarde, 1898: 309-310).

Tarde, çeşitli bakış açılarından sohbetin etkilerini ortaya koymuştur. Sohbet; ilmi açıdan bakıldığında dilin etki alanını değil, dil yetisini korur ve zenginleştirir. Özellikle edebiyatı ve tiyatroyu teşvik eder. Sohbet, dinî açıdan bakıldığında din propagandasının, dogmatizmin ve şüpheciliğin en yararlı aracıdır. Politik açıdan bakıldığında sohbet, basının etki alanını genişletmesinden önce özgürlüğün dokunulmaz, doğruluğundan şüphe edilemez, dil uzatılmaz kalesi olarak hükümetleri frenleme görevini yerine getirmiştir. Sohbet; şöhret ve itibar sağlamış, şan ve şerefi ve buna bağlı olarak gücü belirlemiştir. Ekonomi açısından bakıldığında sohbet; çeşitli zenginlikler, mal ve hizmetlerin faydalarına ilişkin yargıları standart hâle getirmiş, değer fikrini belirlemiş, bir değerler ölçeği ve sistemi kurmuştur. Ahlak kuralları açısından bakıldığında sohbet; şahsî ihtiras, tutku, çıkar, arzu ve amaçların gözetilmesi eğilimlerine karşı sürekli ve yaygın bir başarı ile mücadele eder. Kalplerin ve gönüllerin etkileşiminde sohbet, öncelikli olarak sosyal ve ahlakî kaygılar taşıyan bir psikolojinin filizlenmesine ve gelişmesine katkıda bulunur. Estetik açıdan bakıldığında sohbet; önce tek yanlı, sonra karşılıklı iltifat aracılığıyla kibarlığa yol açar. Sohbet beğeniyle ilgili yargıları uzlaştırmaya yatkındır, sonunda bunu başarır ve bu sayede her çağda ve her ülkede egemen olan ve riayet edilen bir şiir sanatını, bir estetik anlayışını özenle hazırlar. Bu yüzden sohbet, nezaket ve sanatın en önemli koşulunu oluşturduğu medeniyet adına etkili bir biçimde iş görür (1898: 313-314).

Kamuoyu

Tarde'ı kamuoyu üzerine yoğunlaşan diğer teorisyenlerinden ayıran en önemli husus, kamuoyunun etkilerine değil kamuoyunun oluşumuna gösterdiği ilgidir. Kamuoyunun

nasıl oluştuğu bilmemesini çözemese bile Tarde, en azından kamuoyu yoklamalarının ayrıntısına girmeden kamuoyu üzerinde durmuştur. Tarde göre, kamuoyunun oluşum sürecinde önce birey ve okuduğu gazete arasındaki dolaylı etkileşim ile şahsî kanaatler yer alır. Sonra bireyler, şahsî kanaatlerini kahvehane ve salonlarda sohbetler aracılığıyla dile getirir, tartışıp müzakere ederler. Bu aşamada ayrıca, kişisel kanaatler belirgin duruma gelir ve rafine edilir. En son aşamada ise şahsî kanaatler bir veya iki kamusal kanaatin içinde eriyerek kamuoyu hâline dönüşür (Katz 2006: 267).

Tarde'a göre kamuoyu, kamunun en önemli yegâne özelliği olarak billurlaşmıştır (Clark, 1969: 54). Beden için ruh ne anlama geliyorsa modern kamu için de kamuoyunun o anlama geldiğini söyleyen Tarde (1898: 297), Fransız Aydınlanma filozofu Denis Diderot'un kamuoyu tanımını çok doğru bulur. Diderot'a göre,

...etkileyen (değişken), iyiliğe veya kötülüğe yönelik gücü hepimizce iyi bilinen kamuoyu aslında, aklına bir fikir geldikten sonra konuşan ve toplumun farklı kesimlerinden kaynaklanan yanılgıların, iyice düşünülmüş ve mantıklı gerçeklerin inanç kuralları gibi yerleşik hâle geldiği şehrin sınırlarının dışına ulaşana kadar kademeli olarak aktığı eğitim/bilgi merkezlerini sürekli biçimlendiren birkaç insanın izleniminden başka bir şey değildir (Tarde, 1898: 307).

Ancak Tarde, kendi kamuoyu tanımını yapmaktan da geri kalmaz. Tarde'a göre kamuoyu, "güncel meseleler hakkında aynı ülkenin insanları tarafından aynı anda defalarca yeniden üretilen ve dile getirilen anlık, az çok mantığa uygun fikirler kümesi"dir (1898: 300). Bu düşünceler kümesinin gerçek bir kamuoyuna dönüşebilmesi için, kamuoyunu oluşturan bireylerin belirli temel inançları paylaştıkları ortak bir bilinç geliştirmeleri gerekir (Clark, 1969: 54).

Tarde; özenli bir inceleme yapmak için, kamuoyu teriminin uygulamada çoğunlukla birbirine karışan iki unsurunun birbirinden ayırt edilmesi gerektiğini söyler: 1. Akla uygun kanaatler, yani bir düşünceler bütünü ve 2. Genel irade, yani bir arzular bütünü. Kamuoyu ayrıca kendisini hem besleyen hem de sınırlayan, aralarındaki daimî sınırlar hususunda ihtilâfa düşülen sosyal zihnin iki unsuru olan gelenek ve sağduyu ile karıştırılmamalıdır. Tarde'a göre kamuoyunu etkileyen üçüncü faktör, alışkanlıktır (1898: 297-299).

Tarde; kamuoyunu, kamu bilincinin üst üste koyulmuş tabakaları olarak nitelediği dört grup hâlinde sınıflandırmıştır: 1) Evrensel kamuoyu, 2) Ulusal kamuoyu, 3) Bölgesel kamuoyu ve 4) Yerel kamuoyu (1898: 304). Noelle-Neumann, kamuoyu kavramına ilişkin iki görüş olduğunu söyler: 1) Demokraside kanaat oluşumu ve karar alma işlevlerinin uzantısı olan ve rasyonelliğe dayanan kamuoyu görüşü, 2) Sosyal bütünleşmeyi ve devamlılığı, karar verme melekesi için gereken ölçüde uzlaşma ve uyumu sağlayan işlevleriyle bir sosyal denetim mekanizması olan kamuoyu anlayışı. Neumann'a göre, birinci kamuoyu düşüncesinin Mertoncu anlamda açık bir işlevi vardır; bu kamuoyu amaçsal, rasyonel ve görüşmeye dayalıdır. Rasyonel kamuoyu görüşü mantıklı, anlaşılır savlar ileri süren; bilgili, muhakeme yeteneği bulunan vatandaşlara, politik hayata, politik tartışma ve müzakerelere dayanır. Rasyonel kamuoyu anlayışına göre, potansiyeli olan bütün vatandaşlar kamusal konu ve sorunlarla ilgili tartışma ve müzakerelere katılabilir. Ancak kanaat oluşumu sürecinde, gerçekte sadece bilgili ve ilgili küçük bir vatandaşlar topluluğu daha etkilidir. Ne amaçlı ne de bilinçli olan ikinci kamuoyu anlayışının ise örtük bir işlevi vardır. Bu ikinci görüşe göre, kamuoyunun örtük işlevi sosyal denetimdir.

Sosyal denetim, hem bireyleri hem de hükümetleri kapsar. Dışlanma tehdidini ve endişesini hisseden bireyin yanı sıra, kamuoyunun desteği olmaksızın dışlanacak ve sonunda iktidardan düşürülecek olan hükümetleri de etkisi altına alır. Tarde’ın kamuoyu anlayışı, rasyonellik ilkesine dayanır. Rasyonellik, bilginin akıl yoluyla bilinçli bir biçimde elde edilmesi ve bu bilgiye dayanılarak mantıklı ve akılcı çıkarımlar yapılması anlamına gelir. Rasyonel bir düşüncenin ürünleri olan çıkarımlar; mantıklı, akılcı ve bireyler arasında karşılıklı olarak kavranmaya uygundur (Noelle-Neumann, 1998: 252-263). Speier rasyonel kamuoyunu, “görüşlerinin hükümetlerinin icraat ve kadrolarını veya yapısını etkilemesi veya belirlemesi gerektiği yönünde bir hak talebinde bulunan, devlet yönetiminin dışında kalan insanların halkı/toplumu ilgilendiren konu/sorunlar hakkında özgürce ve açıkça dile getirdiği düşünceler” olarak tanımlar (1950: 376). Speier’e göre kamuoyu, birbirini tamamlayan ve ayrılmaz bir bütün oluşturan iki unsuru içeren bir iletişim biçimidir. Kamuoyu, bir iki aşamalı iletişim sürecinde oluşur ve belirgin duruma gelir: 1. Vatandaşlar arasındaki karşılıklı yatay iletişim, 2. Vatandaşlar ve hükümet arasındaki karşılıklı dikey iletişim (Katz vd., 1995: 13).

Tarde, kamuoyu olgusunun tarihî kökenlerinin çok eskilere dayandığını ileri sürer. Tarde’a göre kamuoyu, bugünkü derin anlamından farklı olmakla beraber bütün çağlarda, hatta en barbar dönemlerde bile mevcuttur. Klan bünyesinde, kabile içinde, hatta Antik Çağın ve Orta Çağ’ın kentlerinde herkes birbirini şahsen tanır. Özel görüşmeler ve halk hatiplerinin nutukları ile oluşan ortak bir kanaat, her gün birbirini gören ve konuşan, birbirini asla kandırmayan insanlar arasında bir köprü olarak hizmet görür (1898: 300). Tarde’ın kamuoyunun tarihî kökenleri ile ilgili görüşleri, Antik Yunan filozofu Aristoteles’in tek yönlü, çizgisel iletişim modelini akla getirir. İkna üzerine odaklanan bu modelde hatibin akla ve mantığa, duygulara, değerler, inançlar ve ahlak kurallarına yönelik çağrılarda bulunması gerekir. Tarde’ın bakış açısından değerlendirdiğimizde, cemaatin hüküm sürdüğü dönemlerde kamuoyunun oluşmasında mesaj kaynağının güvenilirliği ve erdeminin, yerleşik değer ve inanç sistemine, davranış kural ve kalıplarına uygun çağrılarının önemli rolü olduğu aşikârdır.

Tarde, şahsî düşüncelerin kamuoyuna dönüşmesi sürecini şöyle açıklar: Bir toplumun üyeleri arasında var olan düşünce benzerliğini anlamak için, bu örtüşmenin basında açığa vurulması, böylece başlangıçta şahsî nitelik taşıyan bir düşüncenin zaman ilerledikçe giderek yaygınlaşması gerekir. Bir şahsî kanaatin kamuoyuna dönüşmesi, Antik Çağ’da ve Orta Çağ’da kamusal söylem, Modern Çağ’da her zaman basın ve özellikle kamusal tartışma ve müzakerelere dayanan sohbetler sayesinde gerçekleşmiştir (1898: 300). Tarde’ın vurguladığı gibi kamuoyu; eski Yunan ve Roma’da, Orta Çağ’da kamusal söylemin, modern zamanlarda ise her zaman basının ve bilhassa kahvehane ve salonlarda gerçekleşen yüz yüze konuşmaların veya sohbetlerin ürünüdür.

Kamuoyunun etkisi ve nüfuzu, Orta Çağ’dan Yeniçağ’a geçildiği iki tarihî dönemi ayıran uzun zaman diliminde son derece cılızdır. Bu dönemde kamuoyu, iktidarlar üzerindeki etkisini ve söz geçirme gücünü yitirmiştir. Bunun nedenleri, yerel kamuoylarının birbirinden habersiz olması, aralarındaki bağlantı kopukluğu nedeniyle ulusal kamuoyunun parçalanması, dağılması ve bütünlüğünü yitirmesidir (Tarde, 1898: 300). Ulus devletin ayak seslerinin duyulduğu bu dönemde, milleti kolektif bir bilinç

etrafında birleştirecek “kamu düşüncesi” ve “kamu aklı” henüz oluşmamıştır. Sadece bireylerin zihinlerine yerleşmiş münferit düşünce, tutku ve arzular vardır. Örneğin Fransa’da kral, bu muhtelif zihinsel yapıyı yöneticileri aracılığıyla öğrenmiyor, bunları kendi zihninde birleştiriyordu. Bir araya getirdiği bu düşünceler, plan ve icraatlarına temel oluşturuyordu. Ancak bu, kırılğan ve eksik bir birlikti. Sadece krala, genel olarak insanların zihinlerini meşgul eden şeylere ilişkin bulanık bir farkındalık sağlamıştır. XVI. Louis, Fransız halkının temsilciler meclisi olan Sınıflar Meclisi’ni toplantıya çağırarak zorunda kaldığında, bir bölgeyi yansıtan kanaatlerin ulusal nitelik kazanmasına yönelik yeni bir dönem başlar. Bu kanaatler her temsilcinin zihninde bir araya gelmiş, benzer kamu ile ilgili farklı kalıplara dökülür. Sınıflar Meclisi toplantılarının halka açık olmaması, basın meclis görüşmelerini takip etmesini engellemiştir. Bu yüzden basın; gezgin rahipler ve tüccarlardan aktarılan, haftalar ve aylar sonra ağızdan ağıza kulaktan kulağa söylenerek dolaşan rivayet ve dedikodulara dayalı çarpıtılmış ve bozulmuş haberler yayınlamak zorunda kalmıştır (Tarde, 1898: 302-303). Kamuoyunun oluşması için şartlar giderek olgunlaşmıştır. Önce devlet haberleşmesi, ardından özel haberleşmenin yaygınlaşmasıyla posta örgütü genişlemiş; insanlar arasındaki temasların yoğunlaşmasıyla ulaşım ağları gelişmiştir. Tüm ülkeden gelen askerlerin bir araya geldiği düzenli ordular kurulmuş; son olarak aristokratik elitlerin dünyanın her köşesinden Paris’e akın etmesiyle konaklar, malikâneler inşa edilmiştir. Bütün bu gelişmeler, kamusal aklın filizlenmesini sağlamış; geriye, basının bir bölgeye ait olmanın dar kalıplarını kırıp Fransa ve tüm Avrupa’da yaygınlaşması kalmıştır. Basının ülke içinde ve ülke dışında geniş okur kitlesine ulaşmasıyla, bu koşul da yerine getirilmiştir (Tarde, 1898: 303-307).

Tarde, kamuoyunu, Paris ve Londra’nın kahvehane ve salonlarında gerçekleşen sohbetlerin ürünü olarak görür. Tarde’a göre sohbet, tekil kanaatlerin zihin süzgecinden geçirilmesine aracılık eder. Bir başka ifadeyle sohbet, tekil kanaatleri rafine ederek belirli bir konu/sorun hakkında daha dikkate alınan, itibar edilen bir veya iki kolektif kanaate dönüştürür (Krippendorf, 2005: 131). Tarde, çok sayıda sohbetten doğan pek çok kanaatin kahvehaneden kahvehaneye nasıl farklılaştığını, bir veya iki kanaatin farklı yönlerden gelip bir noktada birleşerek kamuoyunu oluşturduğunu açıklayamamıştır. Bununla birlikte, şahsî gözlem ve deneyimleri ışığında kamuoyunun özel alana ait olmadığını ortaya koymuş; gerçekte bize kamusal alan denilen sosyal olguya ilişkin zengin malzemeler sağlamıştır. Bu malzemeler arasında ulus devlet, hükümet ile vatandaşlar arasında aracılık eden basın; bilgili, rasyonel ve hoşsohbet vatandaşlar, sohbetlerin sürdüğü kararlaştırılmış kamusal mekânlar, kamuoyunun oluşum süreci, kamuoyunun dile getirilmesi; kararlar, değerler, ürünler ve davranış kalıplarında açığa vurulan şahsî tercihler ve karar oluşturma sürecindeki kolektif baskılar yer alır (Katz, 1999: 152).

Kitle İletişimi, Sosyal Etkileşim ve Şahsî Etkiler

Tarde kitle iletişimi, sosyal etkileşim ve şahsî etkilerin bireysel ve kolektif eylemler üzerinde yol açtığı değişiklikleri de incelemiştir. Konuya ele almadan önce, Tarde’in eylem kavramından ne anladığını ortaya koymak gerekir. Eylem, Tarde’in çizgisel kamusal alan modelinin en sonunda yer alır. Eylem kavramıyla Tarde, hem oy verme

ve tüketici tercihleri gibi bireysel düzeydeki seçimlere hem de hükümetin kamuoyuna yönelik tepkilerine gönderme yapar. Tarde'in bireysel düzeyde oldukça silik olan eylem tanımı, sadece seçimler yapmakla sınırlıdır. Bununla birlikte Tarde, "hükümet üzerinde bir fren" olduğunu iddia ettiği, mutabakata ve rızaya dayalı kamuoyunun basın tarafından temsilinin ne şekilde gerçekleştiğinin açık seçik farkındadır (Katz, 2000: 123). Tarde'in kamusal alan modelinde, kahvehane ve salonlarda gerçekleşen sohbetler boyunca berraklaşan ve belirgin duruma gelen kamuoyu; ekonomi, politika ve moda alanlarında bireylerin tutum, davranış, tercih ve kararlarını etkiler. Kolektif düzeyde kamuoyu, basında dile getirilerek hükümet üzerinde bir fren görevi görür (Katz, 2006: 267).

Tarde, basının kamusal mekânlarda gerçekleşen sohbetler üzerindeki etkileri üzerinde durmuştur. Tarde'a göre gazeteler, kahvehane ve salonlarda yapılan sohbetlerde tartışılan, müzakere edilen düşünce ve görüşleri dile getirerek sohbetleri canlandırmış, birbirine bağlamış ve giderek çeşitlendirmiştir. Ayrıca, insanlara, sohbet konuları da sağlamıştır:

Yeni sohbetlere yol gösteren en büyük güç, kitap ve gazetelerdir. Bu ikisinin akınından önce; bir kasabadan diğerine, bir ülkeden diğerine sohbet konularında, sohbetin tarzı ve üslubunda hiçbir şey çok değişmemişti, her şey çok tek düzeydi. Şu anda durum tam tersinedir. Basın; sohbetleri birbirine bağlar, canlandırır; mekân içinde yekpare hâle getirir ve zaman içinde çeşitlendirir. Her sabah gazeteler, okuyucularına o gün için sohbet edecekleri konuları verir. Bir kimse, aşağı yukarı belirlenmiş herhangi bir anda bir kulübün, bir sigara içme odasının içinde, bir koridorda sohbet eden insanlar arasında geçen sohbet konusunun öznesi veya nesnesi olabilir. Ancak sohbet konusu, neyse ki sabit bir konusu olan, çok nadir ulusal veya uluslararası bir sorun haricinde her gün ve her hafta değişir. Herhangi bir zamanda çok geniş bir coğrafi alanda gerçekleşen eş zamanlı sohbetlerin bu artan benzerliği, çağımızın en önemli özelliğidir. (1898: 312-313).

Tarde, modern toplumun yeniden yapılandırılmasında gazetelerin gücünün altını çizer. Gazetelerin etkisinin sadece sohbetlerin içinde, doğrudan şahsî etki ile ortaya çıkacağını önemle belirtir (Clark, 1969: 58). Tarde'a göre gazetelerin etkisi okuyucuların gazeteleri okumasına, gazete gündemini sohbetler boyunca aktarmasına, değiş tokuş etmesine bağlıdır. Tarde, sohbetlerin gerçekleşmemesi halinde, gazetelerin bireylerin zihin dünyası üzerinde kalıcı etkiler bırakamayacağını ileri sürer. Bu durumda gazeteleri, "ses dalgalarının ulaştığı bir ses tablası olmayan müzik aletine takılmış titreşimler yayan bir ses teli"ne benzetir. Dolayısıyla okuyucu ile gazete arasındaki etkileşim üzerinde durur (1898: 307).

Gazete çağında yaşayan Tarde, basının kamu ve kamuoyu üzerindeki etkilerine ilişkin kapsamlı değerlendirmeler yapar. Tarde'a göre, bir gazete haberi ülkede her zaman karışıklık çıkarma potansiyeli taşır. Gazete ayrıca, aralarındaki bağlılığın zihinsel/ruhsal düzeyde sağlandığı kamu denilen hayalî bir sosyal birlikteliğin oluşmasını sağlamıştır. En önemlisi, bireylerin şahsî düşüncelerini genel düşüncelere dönüştürmüş, güçlü bir kamu bilinci ve kamu ruhu meydana getirmiştir:

Bir gazetenin şef redaktörüne çekilen kişiye özel bir telgraftan elde edilen bilgilerle kaleme alınan çarpıcı bir haber, aniden ülkenin bütün büyük kentlerinde kalabalıkların oluşmasına neden olabilecek büyük bir ilgi ve heyecan uyandırır. Gazete; bir arada olmayan insanlardan oluşan, aralarındaki uzak mesafeye rağmen, aynı haber öyküsüne eş zamanlı ve ortak tepkiler vermenin bilincinden kaynaklanan samimi bir ilişkiye geçen bu

dağınık kalabalıklardan “kamu” denilen muazzam, soyut ve sınırı belli olmayan dev bir kitle oluşturdu. Gazete böylelikle sohbetle başlayan, karşılıklı mektuplaşmalarla ilerleyen, ama her zaman aralıklı ve dağınık bir çerçeve hâlinde kalan ve çok eski çağlara dayanan bir işi tamamladı: Şahsî düşünceleri yerel düşüncelere, ardından ulusal ve evrensel düşüncelere dönüştürmek, muazzam bir kamu bilinci, kamu ruhu oluşturmak. Bu, sürekli artabilecek müthiş bir güçtür. Çünkü insanın kendisinin de bir parçasını oluşturduğu kamu ile uyum içinde olma, genel düşünceye uygun düşünme ve davranma ihtiyacı giderek güçlenir ve karşı konulamaz bir hâle gelir. Bu kamu ne kadar büyükse, genel düşünce ne kadar zorlayıcıysa ihtiyaç da o sıklıkla tatmin edilir. Bu yüzden ne çağdaşlarımızın rüzgâr gibi gelip geçen fikirlerden etkilenmesine şaşmalı, ne de kişiliklerin mutlaka zayıf olduğu sonucunu çıkarmalıyız. Kavak ve meşe ağaçlarının bir fırtınada sökülmesinin nedeni, onların zayıflığı değil, fırtınanın giderek güçlenmesidir (1898: 318).

Tarde, sohbet ve kamuoyu arasındaki etkileşime de dikkat çeker. Tarde'a göre, sohbet ve kamuoyu arasında sıkı bir ilişki vardır: “Sohbetin işlevini yerine getirmesi ve kanaat değişimleri arasında güçlü ve etkili bir bağ vardır ve bu ilişki güç değişikliklerine bağlıdır.” (1898: 314). Tarde, iletişim ve kamuoyu oluşumu arasındaki güçlü ve etkili ilişkilerin karşılıklı olması gerektiğini savunur. Bu durumda sohbetler sadece kamuoyunu etkilemez yanı sıra kamuoyu tarafından da etkilenir. Tarde'a göre sohbetin ve kamuoyunun karşılıklı etkileşimi, siyasi ve ekonomik alanlarda daha belirgindir:

Eğer Mirabeau veya Napolyon gibi bir devlet adamı, kişisel özellikleri açısından tüm Fransızlar tarafından biliniyorsa, otoritesini kurmak için sohbete ihtiyaç duymaz. Ancak...devletin sınırları kısa sürede küçük bir kentin sınırlarını aşar aşmaz, devlet adamlarının sohbet etmek amacıyla bir araya gelen insanlar arasında, iktidarlarını sürdürmelerini zorunlu kılan bir itibar oluşturması gerekir... Bir insanı eylemlerini konuşarak kötü şöhretli, ünlü, şerefli veya aziz yaparız. Şan ve şeref aracılığıyla güç kazanır kazanmaz onun savaş planları, savaşları veya hükümet icraatları gücünü abarttığımız veya azalttığımız tartışma ve müzakerelerin yapıldığı sohbetlerin konusu olur...

Sohbetin özellikle ekonomik hayatta, ekonomistlerin farkına varır gibi görünmedikleri önemli bir etkisi vardır. Sohbet, fikir alışverişi ya da daha çok karşılıklı veya tek yönlü aktarılan fikirlerin değiş tokuşunun, hizmet alışverişlerinin gerekçesi değil midir? Aynı toplumun üyesi insanlar önce kelimeler aracılığıyla sohbet ederek tüketime veya üretime ilişkin ihtiyaç ve arzularını birbirine bildirirler. Sohbet içinde ona sahip olmamıza ilişkin bir öneri ve telkin yapılmadan, yeni bir şeyi satın alma arzusunun sadece o nesneyi görmemizle ortaya çıkması çok nadirdir (1898: 314).

Tarde; kamuoyunun, modern toplumlarda kamu üzerinde hâkimiyet kurma aracı olduğunu ileri sürer (1903: 230). Tarde'a göre pek çok insan, çoğunlukta olan kanaatlere kayıtsız şartsız bağlılıkları nedeniyle kendilerini sonsuz tekrara kaptırmıştır. Buna bağlı olarak insanlar çoğunlukta düşüncelerin, azınlıktaki düşüncelerden üstün olduğuna inanırlar (Stack, 1987: 402). Kamuoyunun veya baskın kanaat ikliminin bireylerin duygu, düşünce, inanç, değer, arzu, ihtiyaç, beklenti, tutum ve davranışları üzerinde yol açtığı değişiklikler, Noelle-Neumann'ın bahsettiği toplumun sapkın bireyleri dışlamakla tehdit ettiğini, bu yüzden bireylerin sürekli dışlanma korkusu yaşadıklarını, yalıtılma korkusuyla bireylerin sürekli kanaat iklimini gözlemlediklerini, bunun sonucunda kendi düşüncelerini dile getiremediklerini, çoğunlukta olarak algıladıkları düşüncelere boyun

eğdiklerini ileri süren suskunluk sarmalının etkileri olarak ortaya çıkar.

Tarde'ın basının kamusal müzakere ve tartışmaların yapıldığı sohbetler için uygun ortam hazırlayarak biçimlendirdiği kamuoyunun, eylemlere yol açtığına ilişkin görüşü şöyle özetlenebilir: Basın kamusal mekânlarında sohbeti teşvik eder, kamusal müzakere ve tartışmaların gerçekleştiği sohbetler boyunca kanaatler açık ve kesin biçimde ifade edilir, kolektif kanaatleri yansıtan kamuoyu toplumsal eylemlere neden olur (Katz, 2000: 123).

Sonuç

Tarde'ın medyanın işlev ve etkileri üstüne yürüttüğü fikirler, yaptığı tespit, açıklama ve yorumlar sadece iletişim bilimi açısından değil, beşerî ve sosyal bilimlerin çeşitli dalları açısından da güncelliğini korur. Tarde, medyanın gücüne makro bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Medyayı işlevselci bir yaklaşımla ele almış, bununla da yetinmemiş, birey ve toplum üzerinde mesajın yanı sıra aracın da etkisi olduğuna dikkat çekmiştir. Tarde, gazetenin sosyal bütünleşmede; ulus devlet, millet ve kamunun inşasında, sohbetlerin tetiklenmesi ve gerçekleşmesinde, kamuoyunun oluşumunda ve dile getirilmesinde önemli bir sosyal aktör olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte Tarde'ın medyayı ele alış biçimi, kadir-i mutlak medya anlayışına dayanmaz. Kadir-i mutlak medya görüşü, aslında otoriter ve totaliter ideolojilerin beslediği güçlü devlet ve itaatkâr/uysal toplum anlayışıyla bağlantılıdır. Kadir-i mutlak yaklaşıma göre medya; her şeye gücü yeten, kudreti her şeyi kuşatan, sonsuz kudret sahibi, her şeyi bilen, her yerde hazır ve nazır, Thomas Hobbes'un modern devleti simgelemek amacıyla kullandığı bir Leviathan, adeta bir tür yeryüzü tanrısı gibi görülür. Kadir-i mutlak medya görüşü medyayı toplumun ve her şeyin üstünde, siyasi gücün ve otoritenin emri altında bir araç olarak kabul eder. Ancak Tarde; medyayı toplumun üstünde bir unsur olarak görmez. Tam tersine medyaya sahip olduğu gücü toplumun yararına kullanan, toplumla karşılıklı etkileşen bir toplumsal fail gözüyle bakar. Hatta daha da ileri giderek medya ve toplum arasında birlikte var olmaya, bir arada yaşamaya, dolayısıyla karşılıklı bağımlılığa ve etkileşime dayalı bir ilişki olduğunu ima eder. Medyanın işlev ve etkileri konusunda Tarde; bir yandan basının sohbetleri başlattığını, kamuyu ve kamuoyunu oluşturduğunu, toplumsal etkileşim ve alışverişleri tetikleyerek bireylerin tutum ve davranışlarını etkilediğini ileri sürer. Diğer yandan gazete içeriklerinin kamusal mekânlarda gerçekleşen yüz yüze konuşmalardan, sohbetler yoluyla oluşan kamuoyundan beslendiğini, etkilendiğini vurgular. Bu nedenle Tarde'ın geliştirdiği kamusal alan modeli, hem medyanın güçlü etkilerini yansıtan çizgisel bir iletişim modelini akla getirir, hem de medyanın dolaylı ve sınırlı etkilerini ima eden, mesaj dizilerinin ve benliklerin etkileşim ve alışverişlerine dayanan etkileşimsel ve transaksiyonel bir iletişim modelini çağırır. Bu bakımdan Tarde'ın, medyanın etkilerine ilişkin mikro bir bakış açısını benimsediği ileri sürülebilir.

Tarde; medya'nın işlev ve etkilerini açıklayan basın, sohbet, kamuoyu ve eylem unsurlarından oluşan bir kamusal alan modeli geliştirmiştir. Tarde'ın geliştirdiği kamusal alan modeli; kitle-kamu, cemaat-cemiyet arasında yapılan keskin bir ayrıma dayanır. Başka bir deyişle Tarde, kamusal alan modelini geliştirirken kitle-cemiyet ve

kamu-cemaat ikiliğinden hareket etmiştir. Tarde kitleyi taklit yoluyla aniden oluşan, kendiliğinden ortaya çıkan bir kalabalık olarak tanımlar. Kitle; bedenen bir arada bulunan, aralarında mekân ve zaman birlikteliği olan bir kalabalık veya sürüdür. Buna karşın Tarde'ın kamusu, adeta kitlenin uzantısı ve karşı tezi gibidir: Tarde'a göre kamu; mekân ve zaman bakımından birbirine uzak, fizikî bakımdan bir arada bulunmayan, geniş bir alana yayılmış bireylerden oluşur. Kamuyu oluşturan bireylerin arasındaki sosyal bağ, basın aralığıyla zihinsel ve ruhsal düzeylerde kurulmuştur. Kamu; basın sayesinde ortak duygu, düşünce, değer, tutum, inanç, ihtiyaç, beklenti, tutku ve arzuları paylaşan hayalî bir topluluktur.

Tarde, kamusal alan modeline dayanarak gazetenin modern toplumda üstlendiği ve yerine getirdiği sosyal işlevlere dikkat çeker. Gazeteye yalnızca okuyucularına bilgi aktaran, kamu gündemini oluşturan bir araç olarak değil; aynı zamanda ulus ve ulus devlet inşasının, ulusal birliğin ve sosyal bütünleşmenin önemli bir faili gözüyle bakar. Tarde, basının akılcı muhakeme ve eleştirel düşünme kapasitesine sahip kamuyu ortaya çıkardığını ve genişlettiğini söylemiştir. Tarde'a göre basın, siyasi otoriteden bağımsız kamusal mekânlar olan kahvehane ve salonlarda, kamusal tartışma ve müzakerelerin yapıldığı sohbetlere zemin hazırlamıştır. Basın, sohbetler boyunca şahsî düşünce ve görüşlerin açıklanmasını teşvik etmiş, dolayısıyla hem kamuoyunu oluşturmuş hem de yansıtmıştır. Basın ayrıca, kamusal mekânlarda akıl ve mantık süzgeçlerinden geçerek billurlaşan genel kanaatlerin bireysel tercih ve kararları biçimlendirmesine yol açmıştır.

Tarde'ın kamusal alan modeli; kamunun ortaya çıkışı, karşılıklı konuşmaların teşvik edilmesi, kamuoyunun dile getirilmesi ve oluşumu, bireylerin toplumsal eylemler gerçekleştirmesi açısından basının işlev etkilerini açıklar. Bu model aynı zamanda, kamuoyunun oluşumu üzerinde şahsî etkilerin olduğunu da ima eder. Medyanın güçlü etkilerine yönelik anlayışın, Lazarsfeld ve arkadaşlarının çalışmalarıyla değiştiği ileri sürülmüştür. Tarde'ın kamusal alan modeli de kamu ve kamuoyunun oluşumu, bireysel ve kolektif eylemler üzerinde basının önemli etkileri olduğunu anlatır. Ancak bu modelde, kamuoyunun oluşumunun sohbetlerin içinde girilen sosyal etkileşim ve alışverişler boyunca ortaya çıkan karşılıklı şahsî etkilere bağlı olduğunun altı çizilir. Dolayısıyla Tarde, basının birey ve toplum üzerinde dolaylı ya da sınırlı etkileri olduğunu ima eder. Basının bireyler üzerinde yol açtığı etkiler ile bireyler arasındaki ortaya çıkan şahsî etkiler, basının dillendirme işlevi ve iki aşamalı iletişim akışı ile bağlantılı olgulardır. Basın, Tarde'ın yaşadığı dönemde kahvehane ve salonlarda sohbet eden seçkinlere düşünce ve görüşlerini dile getirmede ve savunmada kullanacakları kelimeleri ve argümanları temin etmiştir. Başka bir deyişle basın kanaat önderleri olarak nitelenebilecek burjuva ve soylulara, kamusal mekânlarda tartışacakları, müzakere edecekleri fikir menüleri sunmuştur. Tarde'ın kamusal alan modelinde; kanaat önderlerine, gazetelerden yayılan mesajların toplumun geniş kesimlerine iletilmesinde aracı görevi verilmiştir. Tarde'ın kanaat önderlerine yüklediği bu işlev, esas itibarıyla olumlu niteliktedir. Kanaat önderleri, medyadan gelen iletileri topluma aktarmada Kurt Lewin'in bahsettiği bir tür "eşik bekçisi" veya "yorumlayıcı topluluk" işlevi üstlenirler. Medya karşısındaki konumları pasif olmaktan çok, aktif olan kanaat önderleri gazeteler ile sürekli etkileşim hâlinde dirler. Kanaat önderleri, muhabirler aracılığıyla ya da bizzat şahsen kamu gündemine aktarılacak

konu ve sorunları gazetelere iletirler. Tarde'in kanaat önderleri, Mertoncu anlamda gazetelerden aktarılan mesajları çarpıtma, bozma ve manipüle etmedeki ters işlevleriyle değil; mesajları anlama, yorumlama ve değiş-tokuş etmeye ilişkin olumlu işlevleriyle öne çıkan faillerdir. Kanaat önderlerinin üstlendiği bu olumlu işlev; toplumla yüz yüze iletişim kurma becerileri; eğitilmiş, bilgili olmaları ve medyanın etkilerini sınırlandırmalarından kaynaklanır. Bu işlev, kanaat önderlerinin benimsediği ve yerine getirdiği sosyal sorumlu liderlik işlevi ile bağlantılı bir fonksiyon olarak değerlendirilebilir.

Kaynaklar

Arnoldi, J., Borsch, C., (2007). "Market Crowds between Imitation and Control", *Theory, Culture & Society*, 24, (7-8), s. 164-180.

Barry, A., Thrift, N., (2007). "Gabriel Tarde: Imitation, Invention and Economy", *Economy and Society*, 36, (4), s. 509-525.

Borch, Christian (2006a). "Crowds and Pathos: Theodor Geiger on Revolutionary Action", *Acta Sociologica*, 49, (1), s. 5-18.

Borch, Christian, (2005). "Urban Imitations: Tarde's Sociology Revisited", *Theory, Culture & Society*, 22, (3), s. 81-100.

Borch, Christian, (2006b). "The Exclusion of the Crowd: The Destiny of a Sociological Figure of the Irrational", *European Journal of Social Theory*, 9, (1), s. 83-102.

Brundidge, Jennifer, (2010). "Toward a Theory of Citizen Interface with Political Discussion and News in the Contemporary Public Sphere", *International Journal of Communication*, 4, s. 1056-1078.

Clark, Terry N., (Ed.) (1969). *Gabriel Tarde on Communication and Social Influence: Selected Papers*, Chicago and London: University of Chicago Press.

Davis, Michael M. Jr., (1906). *Gabriel Tarde: An Essay in Sociological Theory, Dissertation*, New York: Columbia University.

Eisenstein, Elizabeth L., (1979). *The Printing Press as an Agent of Change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Frazier, P. J., Gaziano, C., (1979). "Robert Ezra Park's Theory of News, Public Opinion and Social Control", *Journalism Monographs*, (64).

Gasset, José Ortega J, (2011). *Kitlelerin Ayaklanması*, Neyyire Gül Işık (çev.), 2. baskı, 1. baskı 2010, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Habermas, Jürgen, (1999). *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, Tanıl Bora ve Mithat Sancar (çev.), 2. baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Habermas, Jürgen, (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*, Mustafa Tüzel (çev.), İstanbul: Kabcacı Yayınevi.

Hughes, Everett C., (1961). “*Tarde’s Psychologie Économique: An Unknown Classic by a Forgotten Sociologist*”, *American Journal of Sociology*, 66, (6), s. 553-559.

Innis, Harold, (1950). *Empire and Communication*, Toronto: University of Toronto Press.

Innis, Harold, (2007). *İmparatorluk ve İletişim Araçları*, Nurcan Törenli (çev.), Ankara: Ütopya Yayınları.

Katz, E., Docter, S., Gusek, J., Metzger, M., O’Connell, J. and Stokes, J., (1995). “*Press-Conversation-Opinion-Action: Gabriel Tarde’s Public Sphere*”, *Zuma-Nachrichten*, 36, (19), s. 12-22.

Katz, Elihu, (1992). “*On Parenting a Paradigm: Gabriel Tarde’s Agenda for Opinion and Communication Research*”, *International Journal of Public Opinion Research*, 4, s. 80-86.

Katz, Elihu, (1999). “*Theorizing Diffusion: Tarde and Sorokin Revisited*”, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 566, (1), s. 144-155.

Katz, Elihu, (2000). “*Media Multiplication and Social Segmentation*”, *Ethical Perspectives*, 7, (2-3), s. 122-132.

Katz, Elihu, (2006). “*Rediscovering Gabriel Tarde*”, *Political Communication*, 23, (3), s. 263-270.

Kim, J., Wyatt, R. O., Katz, E., (1999). “*News, Talk, Opinion, Participation: The Part Played by Conversation in Deliberative Democracy*”, *Political Communication*, 16, (4), s. 361-385.

Krippendorff, Klaus, (2005). “*The Social Construction of Public Opinion*”, http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1077&context=asc_papers. Erişim Tarihi: 23.04.2013.

Leach, Eugene E., (1986). “*Mastering the Crowd: Collective Behavior and Mass Society in American Social Thought, 1917-1939*”, *American Studies*, 27, (1), s. 1917-1939.

Leach, Eugene E., (1992). “*Mental Epidemics: Crowd Psychology And American Culture: 1890-1940*”, *American Studies*, 33, (1), s. 5-29.

McLuhan, Marshall, (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*, New York: McGraw-Hill.

Noelle-Neumann, Elisabeth, (1991). *Öffentliche Meinung. Die Entdeckung der Schweigespirale*, erweiterte Ausgabe, Frankfurt am Main, Berlin: Ullstein.

Pietilä, Veikko, (2001). “*Reflections on Public Discussion in the Mass Media*”, *Nordicom Information*, (2), s. 3-13.

Pooley, J. ve Katz, E., (2008). “*Further Notes on Why American Sociology Abandoned Mass Communication Research*”, *Journal of Communication*, 58, (4), s. 767-786.

Salmon, Louise, (2005). “*Gabriel Tarde and the Dreyfus Affair: Reflections on the Engagement of an Intellectual*”, <http://champpenal.revues.org/7185>. Erişim Tarihi: 23.04.2013.

Siebers, Tobin, (2003). “*The Return to Ritual: Violence and Art in the Media Age*”, *Journal for Cultural and Religious Theory*, 5, (1), s. 9-32.

Speier, Hans, (1950). “*Historical Development of Public Opinion*”, *The American Journal of Sociology*, 55, (4), 376-388.

Stack, Steven, (1987). “*Celebrities and Suicide: A Taxonomy and Analysis, 1948-1983*”, *American Sociological Review*, 52, (3), s. 401-412.

Sumpter, Caroline, (2006). “*The Cheap Press and the ‘Reading Crowd’*”, *Media History*, 12, (3), s. 233-252.

Tarde, Gabriel, (1898). “*Opinion and Conversation*”, Terry N. Clark (ed.) (1969), *Gabriel Tarde on Communication and Social Influence: Selected Papers*, Chicago and London: University of Chicago Press, s. 297-318.

Tarde, Gabriel, (1901). “*The Public and Crowd*”, Terry N. Clark (ed.) (1969), *Gabriel Tarde on Communication and Social Influence: Selected Papers*, Chicago and London: University of Chicago Press, s. 277-294.

Tarde, Gabriel, (1903). *The Laws of Imitations*, Elsie Clews Parsons (translator), New York: Henry Holt and Company.

Tarde, Gabriel, (1912). *Penal Philosophy*, Rapelje Howell (translator), Boston: Little, Brown, and Company.

Teobald, John, (2005). “*The Intellectual Tradition of Radical Mass Media Criticism: A Framework*”, *Fifth Estate Online: An International Journal of Radical Mass Media Criticism*, s.1-21, <http://www.fifth-estate-online.co.uk/criticism/TheobaldFifthEstate.pdf>. Erişim Tarihi: 23.04.2013.

Terranova, Tiziana, (2007). “*Future Republic: On Information Warfare, Bio-racism and Hegemony as Noopolitics*”, *Theory, Culture & Society*, 24, (3), s. 125-145.

Yetişkin, Ebru, (2010). “*Tarde’in Toplum Yaklaşımı Açısından Kamuoyu ve Maduniyet*”, *İletişim: Kuram ve Araştırma Dergisi*, (31), Güz, s. 1-28.